

SAULĖTOS DIENOS

*Miršta rėmuose galvos dožų.
Meldžias raidės ant akmenų.
Virpa kvapas vystančių rožių.
Tirpsta aidas karo dainų.*

Kaip lavoninė kvepia Istorija.

Henrikas Radauskas

Stiklinis žmogus

Puslapyje skrieja angelas, labai ilgas ir išbalęs. Ant angelo kojų pastatyta neišgerta vandens stiklinė. Sienų apmušalai tamsiai rudi. Trys šviesūs kvadratai sienose: langai uždarom langinėm ir durys. Viduryj kambario stolas. Prie stalo tėvas ir motina. Tėvas aukštas ir linkterėjęs. Jo galva maža, kaip paukščio, ir smilkiniai pražilę. Tėvas judrus. Rankos nuolat kruta, vartomi laikraščio puslapiai šlama. Motina sėdi kaip statula, parėmusi rankomis galvą, ir žiūri lovos pusėn. Juodi iki mėlynumo plaukai sušukuoti į viršų, delnais pridengtos įstrižos akys žybteli šlapiu žvilgsniu. Jos aukšta krūtinė kilnojasi ritmingai, žalias žibalinės lempos abažūras užlieja veidą negyva šviesa, ir stiklinis žmogus kampe šypsosi. Jis stovi nejudrus ir šypsosi plačiai praverta burna. Burnoje nėra dantų, jo švarkas ryškiai raudonas, o ant galvos smaili, mėlyna kepurė su auksiniu kunkulu. Tokias kepurės mūvi pasakų burtininkai. Pro jį Martynukas aiškiai įžiūri nusvirusius fikuso lapus. Jie panašūs į kiemsargio šuns nuleipusias ausis, kai šuo tupi prie būdos. Kada stiklinis žmogus atsirado kampe, Martynukas nepamena. Turbūt jis reikalingas, tėvai neveja jo lauk.

Martynukas guli lovoje. Jam karšta, ir ausyse spengia. Nuolatinis, šnypščiąs garsas, lyg pritildytas virtuvo šniokštimas, ūžia ausyse. Kambary tylu, nes sieninis laikrodys sustojęs. Jis sustojo prieš keletą dienų, ir nėra kas jį pataiso. Abi laikrodžio rodyklės susiliejusios į vieną, Martynukas žino – lygiai dvylikta. Kuri valanda, galėtų pasakyti tėvas, jis turi sidabrinį laikrodį liemenės kišenėlėje. Tėvo rankose čėža laikraštis, o motina tebesėdi, baltomis rankomis parėmusi mėlyną galvą.

Gatvėje kartais nuaidi duslūs žingsniai. Tada tėvas truputį pasuka galvą langinių linkui ir laukia, kol žingsniai nutyla. Paskui vėl čėžina laikraštį. Stiklinis žmogus stovi išsižiojęs kampe, ir Martynukas bijo, kad kunkulas, nusviręs nuo smailios kepurės, nepajudėtų. Jei kunkulas pajudės, įvyks kažkas baisaus. Todėl Martynukas pasuka galvą ir mato atskleistą knygą ant apskrito staliuko šalia lovos. Be to, ant staliuko stovi butelis su priklijuotu raudonu popierium. Popierius visai toks pat, kaip kiemsargio šuns liežuvis. Martynukas šypteli ir žiūri į knygą. Išbalęs angelas tebeskrieja aukštyn. Rašytojas, parašęs knygą apie šitą angelą, labai geras, jis gyveno Kaukaze ir jo pavardė... Martynukas stengiasi prisiminti pavardę ir tuoj pat pajunta didelį norą žvilgterti į stiklinį žmogų. O gal kunkulas jau pajudėjo? Martynukas nutaria išdrįsti, nutaria žvilgtterėti, bet dabar atslenka žalia migla nuo lempos, ir Martynukas užsnūsta.

Liesas, nervingas vyras suglamžo laikraštį. Jis staigiai atsilošia, ir kėdė girgžda. Mėlynplaukė moteris pakelia galvą ir žvilgtteri įstrižom, mongoliškom akim. Akių vyzdžiai tamsūs, skruostų kaulai išsikišę, ir švelnūs lūpų vingiai šilti, jaukūs, išraižyti ilgiems pabučiavimams.

– Vaikas miega, – teisinasi vyras kandžiu balsu.

– Nesuprantu. Jie rašo apie pergalę, o priemiesty jau...

Jis atsikelia staiga, bet prisimena vaiką ir išsitiesia iš lėto. Paskui pirštų galais atlinguoja prie lovos, kaip piktas paukštis, aštriu profiliu, siaura kakta ir plieninėm akim. Paglosto kaulėta ranka smailą barzdelę, šūkteri kairįjį ūsą (jo ūsai vešlūs, gerai prižiūrimi) ir grįžta atgal.

– Vaikas miega ramiai.

– Trisdešimt devyni ir devyni.

Moteris kalba dengtu krūtininiu balsu, ir jos lūpų kampučiai nusvyra.

– Vaikai visada turi aukštą temperatūrą, – sako vyras ir sukryžiuoja rankas ant krūtinės. Jis stovi tarytum advokatas, baigęs efektingą kalbą.

Žingsniai ataidi iš tylos, girdėti, kaip vyro liemenėje taksi laikrodžio, žingsniai artėja, ir vyro rankos iš pradžių nukrinta bejėgės, o paskui jis susikiša jas į kelnių kišenes. Žingsniai šneka, bet langinės uždarytos, o stiklai dvigubi, ir negalima suprasti žodžių. Žingsniai nutyla anapus, moteris nusiima nuo pečių juodą, šilkinę skarą ir užmeta ant žalio abazūro. Kambarys patamsėja, ir du žmonės lyg ištirpsta. Ir, kai moteris stovi nejudri, vyras glamžo pirštais kišenių papušalą.

– Jeigu jie pasibels, aš šausiu, – sušveplena vyras, nors žino, kad niekad to nepadarysiąs. Tai žino ir žmona, todėl pilnu kūnu prisiglaudžia prie smailios alkūnės.

– Jeigu jie įeis, tu išmesti revolverį pro virtuvės langą. Aš pasakysiu: mūsų vaikas serga.

„Jie“ tebešneka anapus langinių, ir vienas nusikeikia ilgu, rusišku keiksmu. Šitas keiksmas įsibrauna pro sandarius langus. Paskui žingsniai pajuda, taukši šaligatviu, tolsta ir ištirpsta. Vėl akimirką užstoja tylą, tik šitą tylą suardo moteris. Ji nuima skarą nuo abazūro, žalsva šviesa užtvindo kambarį, ir vyras ištraukia rankas iš kišenių.

– Velniai žino, kas čia darosi.

Pasitikėjimas savimi grįžta kartu su kraujo dėmėm ant pageltusių skruostų.

– Miestas eina per rankas. Ką miestas... Kvartalai. Tai raudonieji, tai baltieji. Vakar gatvėje pašovė Siniciną... Šūviai pasipylė staiga... Sinicinui pataikė į pilvą, jis išgyveno dar dvi valandas...

Vyras neatbaigia sakinių, atrodo, jis pasakys kažką reikšminga, bet nauja mintis nuveja pirmąją.

– Supranti, Vera... devyni šimtai aštuonioliktieji metai. Dvidešimties amžius. Žmonija atmerkia akis ir pabunda. Raudonos vėliavos, ašaros akyse, visi broliai. Penktais metais Tiflise aš pats vaikščiojau po vėliavomis ir šaukiau visa gerkle... Tą vasarą atostogų grįžau į Lietuvą. A. Panemunės miškeliai... Puiku, Vera, Lietuvoje nėra stepių. Dabar tas karas, Rostovas, revoliucija... Jie šaudosi pakampiais. Atsimeni, Vera, Tiflisą prieš dešimtį metų? Buvo pavasaris. Žydinčios alėjos, kalnai, amerikietiški traukiniai. Tiflisas – Vladikavkaz. Atsimeni, buvome Nachičevany. Akacijose čilbėjo paukščiai. Mes pakartosime savo pirmąją vasarą prieš dešimtį metų... Viešpatie, aš noriu į Lietuvą, Vera!

Vyro akys prisimerkia, sušvelnėja, jis atsargiai liečia Veros petį ir iš lėto glosto bliuzės šilką.

– Tu žadėjai likti čia, – sako moteris. Iš jos veido vyras neišskaito, ką ji nori pasakyti. Šiais žodžiais ji tiesiog klausia, be jokios išraiškos.

„Jinai rytietė, jinai kirgizė, jinai rytietė“, galvoja vyras ir sako:

– Taip, žadėjau... Bet tu suprask, tokia velniava! Tau patiks naujoji tėvynė, tu labai gabi, Vera, tu neblogai kalbi lietuviškai...

Dabar moteris nosisuka ir eina. Vyras pasilieka nebaigęs sakinio. „Jinai kirgizė, jinai rytietė“. Jis jaučia, kad tuojau supyks. Moteris stovi prie fikuso ir minkštai glosto standų lapą. Jos ranka piešia ore raitytą liniją, ir atrodo, kad šis minkštas, gracingas judesys – pradžia šokio, į kurį tuojau įsijungs visas kūnas.

– Ten nėra akacijų, – sako ji, o ilgi pirštai vaikščioja lapais.

– Ten nėra stepių, – sako ji sodriu krūtininiu balsu, ir žodžiai skamba lyg dainos rečitatyvas.

– Lietuvoje neįdomu kaip pašėlę vyrai, Lietuvoje miškai. Aš mėgstu orą, miške tvanku. Aš mėgstu klausytis pranykstančio ore riksmo. Miške riksmas sugrįžta atgal į burną.

Kiekvienas žodis gimsta atskiras ir didelis. Jai dar sunku kalbėti lietuviškai.

– Tu kalbi lyg deklamuoji, – ironiškai pastebi vyras ir išsitraukia laikrodį.

– Pusė pirmos, vaikas miega, eime ir mudu.

– Aš dar neisiu. Tu eik ir miegok. Labanakt, Antanai.

Vyras trukteli pečiais, eina, prie durų sustoja.

– Klausyk, Vera. Kai tik pasitaikys proga, mes grįšime. Aš jau pasakojau, kad vakar sutikau Petravičių. Jis sakė – mūsų kraštas laisvas.

Jis kalba vis garsiau, ir moteris prideda pirštą prie lūpų. Ir kai abu žiūri į miegantį vaiką, žalsvoje šviesoje juodu lyg vaškinės statulos panoptikume.

– Tu eini gatve ir sakai: „Šita mergina turi gražias kojas“. Tu važiuoji tramvajum ir sakai: „Šitos gražūs plaukai“. Tave matė gatvėje su pašybos mokytoja. Aš bijau į Lietuvą. Tu pamesi mane, ir aš mirsiu viena.

Vyras stveria durų rankeną, vėl paleidžia. „Va, šitas veido nejudrumas, šitas bejausmis šnekėjimas mane sužavėjo. Kai vaikščioji apsikabinęs, uostai akacijas ir nori pamatyti nuogą kūną, puiku. Bet po dešimties metų... Uu, prilupsiu ją kada nors...“

– Tu šnekėjai kitaip... Tu daug, tu gražiai šnekėjai. Mūsų vyrai vaikščioja pas tėvus ir „aš myliu tave“ pasako po vestuvių. Šituos žodžius ištaria naktį. Dieną – niekad. Tu ištarei „aš myliu tave“, kai švietė saulė ir čiulbėjo paukščiai. Man kažkas netilpo krūtinėje. Tu buvai kitoks...

Vyras nutraukia aštriu tenoru.

– O dabar supratai – esu blogas. Puiku. Džiaugiuosi. Sveikinu. Vis dėlto nebuvai laukinė. Baigei gimnaziją, pažinai mus, eu-ro-pie-čius, – „europiečius“ jis ištesia, ir tai turi reikšti ironiją. – Kurių galų tada...

– Tu bučiavai mano lūpas, žydėjo medžiai, mudu stovėjome prie upės, – sako moteris, grįžta prie stalo, sėda, užmerkia įstrižas akis, ir vyras pajunta, kad jam belieka atidaryti duris, nueiti į miegamąjį ir, nususukus į sieną, užmigti. Vyras praveria duris, kiek lukteri, ir jo žvilgsnis užkliūva už apvalios moters nugaros.

– Tu neturi logikos. Tu muši mane nuotaika. Tu egoistė. Mano miela, šiuo metu... revoliucija, supranti, kuriems galams tavo poezija! Aš noriu išvežti tave iš prakeikto krašto ten, kur ramu, noriu apsaugoti tave ir vaiką, o tu klieidi nesąmones...

Jo balsas vis kyla, moteris maldaujamai iškelia rankas, bet Martynukas jau pabudęs žiūri į kampą, kur stovi fikusas.

Ar jis miegojo? Kambary kažko trūksta, lempa tebeskleidžia žalsvą šviesą, ir tėvai stovi stebėdami jį, Nuką. Knyga atskleista, ant jos stovi vandens stiklinė: ne, kambarys toks pat.

Motina pirma atsiranda prie lovos. Ji padeda ranką ant surauktos Martynuko kaktos ir klausia:

– Gal nori gerti, Nukai?

– Noriu sisi.

Dabar tėvas išlenkia savo ilgą nugarą ir ištraukia iš palovės puoduką. Baltą, emaliuotą puoduką su mėlynu krašteliu. Motina sodina Martynuką, šaltas indas šurpu kresteli visą kūną, ir tuo pat metu jis mato, kaip pro duris įeina stiklinis žmogus ilgom žaliom kojine, raudonu švarku, mėlyna burtininko kepure, o auksinis kunkulas linguoja į kairę ir į dešinę, į kairę ir į dešinę.

– Labas, – sako stiklinis, o gipsinės gėlės lubose pučiasi. Jos pavirsta auksiniais abrikosais ir žalsvais pūkeliais abrikosai palengva smunka žemyn ir tirpsta.

– Ku-kū, – išpūstom lūpom kukuoja stiklinis, tėvo kaktoje išdygsta išbalęs angelas, stveria lempą ir

siūbuoja ją į kairę ir į dešinę, į kairę ir į dešinę.

– Tu ta tu ta tili tuta, – žiopčioja stiklinis bedante burna, – tili, tili, tili, tili, – vis greičiau ir greičiau.

Ant fikuso lapų rudos katės užrietusios uodegas iš naktinių puodukų srebria agurkinę sriubą, agurkų riekelės krinta ant grindų, grindys neišlaiko, siūbuoja...

– Tu ta tu ta tili tuta, tili-li-li, li-li, – vis greičiau.

Ir kunkulas į kairę ir į dešinę, į kairę ir į dešinę, vis greičiau, greičiau, greičiau.

Išbalęs angelas pavirsta trikampių, atsikabina nuo tėvo kaktos, stveria vandens stiklinę ir pjauna kambarį, iš jo akių byra plokščios, trikampės ašaros.

Ir Martynukas mato, kad jau nebeturi rankų, gelsvai žali trikampiai guli ant rausvos antklodės. Ir stiklinis stveria jį už kojų ir verčia per galvą.

Tada Martynukas pasikelia, drebėdamas sunykusiu nuo ligos kūneliu, įkimba į motinos plaukus ir rėkia: „Nenoriu, nenoriu!“ Ir dar girdi, kaip tėvas dusliu balsu taria keistą žodį: „Krizė“.

Kambarys staiga sudūžta, įvairiaspalvės skeveldros lekia žemyn, ir paskutinis daiktas, kurį Martynukas mato, yra šlapios ir didelės motinos akys.

Karuselė

– Aš pradursiu pilvą, ir žarnos iškris lauk.

– Tu kvailas! Reikia išlupti akis.

– Aš ištrauksiu liežuvį ir prikalsiu jam ant kaktos.

– Tu kvailas! Pirmiausia reikia išlupti akis.

– Kodėl akis?

– Svolačius nematys. Tada ir rėžk pilvą aklam.

Kiemas didelis, purvinas ir saulėtas. Ukrainos miesto Rostov na Donu kiemas. Apsilupinėję dviaukščiai namai sustojo netaisyklingu kvadratu... Prie kampų prisiglaudusios pašiūrės, šunų būdos, išvietės. Langai iškišo prieš saulę įvairiaspalvius skudurus. Iš gabaliukų susiūtos antklodės panašios į sudarkytas šachmatų lentas, vaikų sudergtos vyšninės pagalvės, nusišėrę kilimai karo it egzotiškų tautų vėliavos. Kiemo vidury išrausta didžiulė duobė, kur stambus žvyras maišosi su bulvių lupenomis, perdegusiomis anglimis ir kitokiomis šiukšlėmis. Prie pat duobės krašto auga susirietusi kriaušė – rachitikė, sulankstyta kamienu, plonomis, bejėgėmis šakelėmis, prie kurių nedrąsiai prilipo žalsvi lapeliūkščiai ir keletas rausvų susigėdusių žiedelių. Šitą kriaušelę nuostalgijos priepuoly pasodino nuolatos girtas kiemsargis Steponas. Jis gimęs kaime, kur daug sodų. Jis gyventojams sukelia juoko, kai glamonėja kriaušaitę tarytum moterį. Steponas pernai nustojo žmonos. Ji pabėgo su ledų pardavėju.

Duobės dugne stovi Saška ir Mitka. Saška – devynerių metų liesas vaikėzas žalsvomis akimis, apsilvilkęs iš motinos palto pasiūtu palaidinuku. Jo dantys kreivi, išvartyti į visas puses. Kalbėdamas jis išdidžiai šnirpščia nosim. Mitka – raudonskruostis pilvūzas, abejingas purvinam kiemui. Žodžius jis košia solidžiai ir nosies vietoje teturi dvi šnirples. Juodu stovi vienas prieš antrą ir sprendžia sunkų uždavinį. Ką juodu veiktų su paimtu belaisviu baltgvardiečiu? Saškos ir Mitkos tėvai kaujasi raudonarmiečių pusėje. Retkarčiais tėvai sugrįžta namo. Vaikai prisiklauso kruvinų nuotykių ir tebegyvena jais duobės dugne. Ant duobės krašto stovi Martynukas, ilgas, inteligentingas berniukas smailiu smakru, didelėmis, tamsiomis akimis (mažą įstrižumą jis paveldėjo iš motinos) ir tiesia tėvo nosyte. Jo plaukai šviesūs, ir storos lūpos praviros iš smalsumo. Atrodo, kad šis berniukas visuomet kažko klausia ir nesuranda atsakymo. Jį galima būtų pavadinti gražiu, jei jis neturėtų beformių ir bespalvių lūpų.

Užrietęs galvą, jis stebi saulę. Pirmą kartą po ligos. Jo mėlynas jūrininko drabužėlis švarus, bateliai

nublizginti, ir kaklas susuptas į motinos skarą. Martynukui karšta ir truputėlį svaigsta galva. Jis nevikriai apsisuka ir eina prie šuns būdos. Ar vaistų receptas tikrai panašus į šuns liežuvį?

– Palauk tu, katalike (čia lenkus ir lietuvius vadina katalikais), – šaukia Saška.

– Štai Mitka sako, kad pirmiausia reikia išlupti akis. O tu kaip manai?

– Aš nežinau, – šveplena Martynukas.

– Nežinai?! Girdi, Mitka, jis nežino. Ar tu ką nors žinai, varnalėša nelaimingoji! – šaukia Saška įsiutęs.

– Pilk šitam buožei į ausį, – pasiūlo Mitka.

Martynukas bėga į pašiūrę ir susigūžia kampe. Sutrūnijusios lentos maloniai kvepia drėgme, ant tuščių dėžių kapstosi liesos vištos. Martynukas pritupia, vadžioja pirštu po žemę ir mąsto. Jis mąsto, kad namai, langai, duobė, išvietės lyg naujai perdažyti ir kad jo motina labai gera, jos tokios tamsios akys, o skriejantis angelas storoje knygoje nukrečia šurpu; ir kas atsitiktų, jei katinas Vaska susipjautų su kiemsargio šunim Barbosu? Dar Martynukas girdi, kaip ginčijasi Saška su Mitka ir antrame aukšte kaimynų tarnaitė Nastė dainuoja apie sudužusią iš meilės širdį, o čia pat, prie pašiūrės, saulėje, čiauškia žvirbliai.

Skaisčiai mėlynu dangumi slenka debesys, jis užaugo didelis, apsiliks žibančius gaisrininko drabužius, atvažiuos pas motiną ir Nastę, iš gaisrininkų vežimo išsities ilgos kopėčios, jis užlips jomis į Nastės langą ir prašys jos pateškenti jam į žandą, pasodins Nastę ir motiną į keturiais arkliais pakinkytą gaisrininkų vežimą, nuveš abi prie upės, abi garsiai juoksis, visi trys valgys Filipovo pyragaičius su obuolių koše ir dainuos apie karalaitį, nukovusį kvailą ir piktą milžiną, dangumi slenka debesys, žvirbliai čiauška, o Nastė dainuoja.

Martynukas išeina iš pašiūrės ir šaukia:

– Naste, Naste!

– Ko reikia, murza? – sublizga Nastė baltais dantimis.

– Ar visada iš meilės sudūžta širdis? – šaukia Martynukas.

Nastė persisveria per palangę.

– Visada, visada, – jau liūdniau atsako ji.

– Tavo širdis sveika, ar ne, Naste? – linksmai klausia Martynukas ir nustemba, kai Nastė staigiai pranyksta lange. Tada jis eina pas kiemsargio šunį ir nuolatos atsigrįžta. Langas tuščias. Kieme nuobodu.

Kieme klykia vaikai. „Į Kurilkino skersgatvį! Ten pakaruokliai. Greičiau į Kurilkino skersgatvį!“ Apdriskusi gauja lekia pro vartus; pirmas, mojuodamas rankomis ir pasišokinėdamas, bėga Saška. Martynukas pamiršta, kad mama uždraudė išeiti iš kiemo, jis bėga pro vartus, ir laukinis džiaugsmas pagauna jį, taip seniai jis belakstė gatve!

Gatvė švaresnė už kiemą. Pro šalį skrenda pilki dviauškiai namai, smailūs topoliukai pavasario drėgme apklijuotais lapais, po kojomis bėga lyg išlaižytas šaligatvio cementas ir prieš akis blyksi įvairiaspalviai vaikų skudurai. Daugybė kojų kapoja sodų gatvę, plonai zvimbiam beveidžiai langai, ir pilnas riksmas kyla į dangų – mėlyną ir gilų.

Štai ir Kurilkino skersgatvis. Čia nėra šaligatvių, siaura gatveliūkštė vingiuoja tarp murzinų namų, o dešinėje pusėje lygiuoja išsirikiavę žibintai ir pranyksta posūkyje. Iš pradžių Martynukas nesupranta, kas čia darosi. Vaikai apspinta pirmąjį žibintą, straksi lyg paukščiai, kuriems beria lesalą. Paskui bėga tolyn, ir pirmas žibintas palieka apleistas, ir ant žibinto palengva supasi žmogus. Martynukas mato nuogas ir švarias kojas. Nagai rūpestingai nukirpti, o kojų spalva – geltona. Martynukas užverčia galvą. Blauzdos ir šlaunys aptemptos „galifė“ kelnėmis rausvais lampasais. Baltas munduras aptaškytas raudonomis dėmėmis, ir dar aukščiau, aplink karininko kaklą, vyniojosi purvina virvė.

Dabar Martynukas atidžiai stebi pakartoją veidą. Jis mato akių baltymus, užkritusį ant kaktos sulipusį plaukų pluoštą ir nustemba – violetinis liežuvis beveik siekia smakro galą. Viršum pakartoją galvos – žibinto lempa. Stiklai seniai išmušti, ir žibalinė dagtis, ištįsusi per kraštą, lengvutėliai linguoja, ir žmogus palengva linguoja, ir kairė ranka atsimuša į „galifė“ kelnes, ir Martynukas tuščios gatvės tyloj girdi duslų garseliūkštį, ir tuoj pat pastebi, kad rankai nupjautas bevardis pirštas, ir mėsgalio spalva tokia pat kaip to per ilgo liežuvio. Dabar Martynukas nususuka nuo pakartoją, bet baisiai nori atsigręžti. Priešais jį kirpyklos iškaba. Iškabojė nutapyto vyro veido spalva lyg pakartoją, Martynukas dar labiau nori atsigręžti. Ar nutapytojo ir pakartoją vyrų veidų spalva ta pati? Jis atsigręžia ir išgirsta, kaip stuksena jo širdis...

Ir... bėga kiek galėdamas ten, kur pasigirsta linksmas vaikų juokas.

Vaikai, apstoję žibintą, klykia iš džiaugsmo, o garsiausiai klykia žaliaakis Saška.

– Dar kartą karuselę, ar ne, draugai, – šaukia jis kaip vadas, kurio noras – visų noras.

– Suk jį į dešinę.

– Tik stipriau paveržkim.

– Gražu būtų naktį. Užkabintume ant diržo Stepono liktarną, tegul sukasi sau. Gražu būtų...

Mitka ir toliau fantazuotų, bet jo niekas neklauso. Keliolika padžiūvusių, murzinių rankučių nusitveria už pakartoją kojų ir suka į dešinę ir į dešinę. Gyslos smilkiniuose išpampsta, bet rankutės suka laukdamos Saškos įsakymo.

– Leisk! – pagaliau aštriai rėkia Saška, vaikai atšoka, ir kūnas sukasi atgal, mirgėdamas lyg sukutis, ir vaikai straksi, ploja rankutėmis, ir visiems baisiai linksma.

Šalia Martynuko stovi penkerių metų liekna mergytė. Ji įnirtusiai krapšto nosį. Jos nekaltos akutės blizga. Jose – smalsumas ir pagarba vyresniesiems. Ji baksteli Martynuką alkūne ir sako:

– Ar tu nenori?

Žvilgsniai susitinka, ir abiejų skruosteliai parausta. Ir kai žaidimas kartojamas, Martynukas nusitveria už alkūnės ir kojos didžiojo piršto ir suka pakartą jį dešinę, vis į dešinę.

– Aš nebijau, man smagu, man labai smagu! – šaukia jis atsigręždamas lieknajai mergytei, o gyslos smilkiniuose išpampsta, kaip ir kitiems.

Pakvietimas tebeguli ant stalo. Pakvietime įrašyta pavardė: Anton Semionovič Vileikis. Vyras jau apsisiautęs kiek apnešiotą juodą paltą aksomine apykakle. Išlenkta moters nugara lango kvadrato, susmaugtas juosmuo ir aukšti suvarstyti bateliai, apšviesti linksmos pavasario saulės. Vyras laukia, kol ji atsisuks, o ji tebestovi kaip dailininko modelis prie šešėlyje panarinto fikuso. Kambarys nesutvarkytas. Dulkės nusėdo ant poliruotų kėdžių atramų, ir kilime išspaustos dvi purvinos pėdos. Martynuko lovutėje murkso pilka ir patenkinta katė, o sieninis laikrodys teberodo dvylika.

– Aš išeinu, – sako jis ir nesulaukia atsakymo.

Vyras pabarbina pirštais į stalą.

Katė tingiai raivosi, išleidžia nagus, o lovos uždangalas čerkšteli.

– Aš išeinu, – kartoja vyras ir eina į duris.

Moteris užbėga priešais.

– Eisime kartu, – sako ji, sukandusi dantis, ir vyras pasijunta, tarytum teatre vaidintų psichologinę sceną.

– Klausyk, Vera...

Jo paukščio galva linguoja ritmingu pusračiu į kairę ir į dešinę, o Adomo obuolys kruta.

– Klausyk, Vera... Nežinia, ar mane mobilizuos. Mano širdis... Žinoma, paaškinsiu jiems, kad kiekvieną savaitę turiu priepuolių. Dar man keturiasdešimt ketveri metai. Fatališkas skaičius, ar ne? – kažkodėl nuslysta jo žodžiai.

– Jie paims tave, o raudonieji pakars. Kurilkino skersgatvy baltieji kabo ant stulpų. Man ką tik sakė Nastė. Jie kabo ant stulpų, ar girdi?

– Man keturiasdešimt ketveri metai, ir širdies priepuoliai dažnėja. Paaiškinsiu jiems.

Žodžiai netvirti, išblankę. Vyras išsitraukia nosinę, šluosto nosį. Jo nosis visiškai sausa. Katė tingiai pasikelia nuo lovos, vingteli visu kūnu, nušoka žemyn ir stačia uodega žingsniuoja per kambarį lyg laimėtoja.

– Tu negali man padėti. Saugok Nuką, – sušveplena vyras ir pajunta, kad žmonos pirštai tvirtai įsikibę į jo alkūnę.

– Aš eisiu kartu. Ir Nukas kartu. Visa šeima kartu. Aš išaiškinsiu jiems: mano vyras vienas, jis mus maitina. Serga ir maitina. Parodysiu Nuką.

– Tu kvaila, – sako vyras. „Miau“, prie pat jo kojų miaukteli katė, ir vyras spiria jai į pilvą, ir katė kūlvarta persirita kelis kartus, ir režiantis, tarytum išardyto mechanizmo garsas, perskrodžia kambarį.

– Gerai, eime kartu. Matau tavo veidą ir... Jei išeisiu vienas, bėgsi paskui, įsisiurbusi kaip dėlė, tu... prakeikta kirgize. Pažįstu tave. Esi isterikė, girdi? Yra šitokių ramių ir įkyrių isterikių, jos palaipsniui varo iš proto.

Vyras staigiai įsikiša rankas į aptriušusio palto kišenes ir vaikščioja įstrižai kambario dideliais žingsniais, o katė tupi susigūžusi prie krosnies, ir jos žalios akys seka supykusį žmogų.

– Kodėl kankini mane? Jau dešimt metų kankini mane. Pats žinau, kas man veikti, o tu kimbi, visą laiką kimbi... Velniai žino, ko tu nori iš manęs?

– Myliu tave, – ramiai atsako moteris, ir vyras atidaro duris. Juodu išeina į kiemą. Kiemas tuščias, iš Kurilkino skersgatvio sklinda vaikų erzelis ir aidi languose.

– Kur Nukas? – klausia moteris.

– Kur Nukas? – kartoja vyras.

Pro šalį eina Nastė, persimetusi naščius su dviem kibirais. „Nukas Kurilkino skersgatvy“, – sako ji ir eina tolyn – puiki, plačiašlaunė mergina.

„...Kita jau gražuolė prie jo prisišliėjo, sudaužė gyvenimą man...“ – niūniuoja Nastė prie šulinio.

Tėvai žvilgterti vienas į antrą ir... bėga pro vartus, bėga ramia sodų gatve ir netoli Kurilkino skersgatvio susiduria su vaikų gauja. Vaikai lekia linksmi. Tiesa, juos nuvijo suaugę vyrai, bet šį tą jie sugriebė atminimui. Žaliaakis Saška džiūgaudamas straksi, pasikišęs po pažastim lakuotą batą, jis surado pakartąjį su batais, suskubo numauti vieną, laimingas groja ant jo purvinais pirštais, lyg batas būtų balalaika.

– Ech, da da, oi da, da... – spiegia Saška, šalia ritasi pilvūzas Mitka, užsikabinęs ant kaklo karininko diržą, Mitka šiuo metu arklys, o įsikibęs į diržą paskui lekia vežikas Martynukas geltonu veidu, kuriame pavasaris nubraižė du raudonus rutuliukus.

– Stok! – surinka tėvas, ir Martynukas paklusniai sustoja.

„Katalikas, katalikas“, – suklinka vaikai, ir jau jų nėra, jau jie kieme.

– Kur tu buvai? – skanduoja tėvas.

– Kurilkino skersgatvyje, – rutuliukai Martynuko skruostuose nublanksta.

– Ką ten darei? – skanduoja tėvas, seilių putelės renkasi lūpų kampuose, ir Martynukas supranta, kad tuojau gaus lupti. Kaulėti tėvo pirštai graibo orą, jie įkibs į Martynuko plaukus... bet pirštai sustingsta, tėvas pastebi, kad Martynukas kažką slepia už nugaros.

– Ką ten turi? – ir Martynukas nedrąsiai iškiša dešiniąją ranką, ir rankoje karininko antpetis. Antpetyje skylė, kraujas užliejęs paauksuotus siūlus.

– Kur tu jį radai?

– Kurilkino skersgatvy... karininkai kybo ant žibintų. Vaikai užkėlė mane Saškai ant pečių, ir aš

nuplėšiau antpetį. Antpetis buvo prikaltas vinimi. Vaikai sako: pakaruoklio daiktai neša laimę. Tėte... jam turbūt skaudėjo, tai kodėl jis juokėsi?

Martynukas stengiasi nukreipti pašnekesį, gal ir nebegaus luoti.

– Kas juokėsi?

– Karininkas, kuriam nuplėšiau antpetį. Jis kybojo ant žibinto ir juokėsi išsižiojęs. Chi, chi....

Ir Martynukas pataikaudamas kikena, kad tėvas pralinksėtų.

– Eime, – teištaria tėvas.

Jie eina, o saulė šviečia vis aštriau, merkiasi akys, prie namų tupi išsižioję ir laimingi šunys, žvirbliai čirška kaip pašėlę ir apyjaunė boba, pasikaišiusi prijuostę, stovi prie vartų ir svajingai krapšto šlaunį.

– Štai išleidai vaiką vieną... matai, kas atsitiko. Aš užauginsiu tau sūnų. Sadistą tu užauginsi! – šnypščia vyras, ir moteris bejėgiškai žiūri į šaligatvį... ir trijulė eina panarinusi galvas, o saulė kopina vis aukšty.

„Velniai žino, ko jie eina kartu, aš bijau, žinoma, aš bijau. Mane mobilizuos, reikės šaudyti, aš nemoku šaudyti, mane nudės tie, kurie moka. Jei nenuodės – kankins, pakabins kokiam skersgatvy, mano širdis sveika, esu nervingas, aš bijosiu, kai jie pradės kankinti.“ Ir jis šnypščia:

– Koks vėjas atpūtė mane į Rostovą? Reikėjo palikti Voronežę. Ten, sako, žymiai ramiau. Ne, tu panorai šilto klimato, artimų stepių! O čia pilietinis karas, bolševikai... Buvo Kerenskis, visi džiaugsmingai šaukė: caro nėra, ateina laisvė. Ir dabar šitie bolševikai... Jų pilna, mūsų kieme pilna.

Vyras paskubina žingsnius, ir moteris su vaiku vos bespėja.

„Mane mobilizuos, ir šitie iš kiemo, vieną naktį... Mokytojas... Tranko po visą Rusiją. Į kunigus reikėjo eiti, į kunigus. Būčiau likęs Lietuvoje. Ir šnypščia:

– Geriau būčiau ėjęs į kunigus ir gyvenčiau sau Lietuvoje. Mokytojams nevalia Lietuvoje; jei nori važiuok į Rusiją. Štai tau – Rusija!

„Jie eina šalia, negaliu jais nusikratyti.“

– Tu iki mirties žingsniuosi šalia manęs. Jei būčiau vienas, bėgčiau kur nors... Pasiekčiau Lietuvą... O tu eini ir eini, prakeikta kirgizė, ir dar sakai, kad myli!

Vyras vis greitina žingsnius, ir moteris tyliai taria:

– Neskubėk. Aš nebegaliu.

– Tai ko eini?! Sakyk tu... – tuščioje gatvėje šaukia vyras, ir Martynuko akys sudrėksta.

– Nereikia, prašau tavęs, nereikia. Su mumis – vaikas. Nusiramink.

Moters balsas gilus ir šniokščias. Vyras kiek sulėtina žingsnius. Trijulė eina panarinusi galvas, o saulė kyla vis aukšty.

...Avys sugulusios žolėje. Pilki, virpą kamuoliai. Avys kaip debesys. Tėvo pečiai platūs, ir akys mato toli. He, sūnus atjoja iš stepių. Palšas arklys putoja, karčiai balti žaibai. Sūnus bučiuoja tėvo ranką. Raudonas kamuolys krinta už kurganų. Naktis, ir vyrai sukuria laužą. Plona daina sminga į stepes. Tuoj nutrūks daina. Baltoje troboje – margi kilimai. Tėvas leidžia dukterį į mokslus. Visi stebisi. Duktė bus mokyta. Tėvo akys dar aštriau stebės stepių akiratį. Plona daina prie laužo nudyla. Ir pasikelia vienas, pats gražiausias, pats liekniausias. Ir ratu aplink laužą, ir kojos kaip virvės lankščios. Jis šoka, nes pasiutimas verčia šokti šitokią naktį. Tėvo duktė išvažiuoja. Tėvas turtingas, jis priėmė pravoslavų tikybą. Jis nebe Sagly. Jis – Saglin. Ir sūnų pakrikštijo. Ir dukterį pakrikštijo. Jis žino: caras galingas, reikia jam pataikauti, dar turtingesnis būsi...

Moteris tempia už rankos Martynuką, jos žvilgsnis įsirėžęs į dangaus mėlynumą, kairiojo batelio raištis atsirišo ir trūkčiodamas velkasi žeme.

...Granitiniai namai spaudžia. Gimnazijos draugės daug plepa ir įžeidžiamai juokiasi. Kažkokie karininkai rietais ūseliais slankioja apie jų pensioną. Iš langų merginos svaido laiškelių, naktimis

ilgesingai raivosi lovose, sujauktos antklodės nuslysta ant grindų. Mokytojai, suveržti juoduose munduruose, piktai aiškina neaiškius dalykus. Ji mokosi, mokosi, mokosi. Vasarą stepės, tėvas, kurganai, pasiutęs šokis mirgant žvaigždėms. Rudenį vėl miestas. Ji mokosi, o vakarais vaikščioja paupiu ir žiūri, kaip vanduo teka į pietus. Ten daug daug oro, vaiskaus, mėlyno oro. Čia granitas teka upėje, granitas debesyse, granitas veiduose, dažnai norisi verkti. Tie karininkai riestais ūseliais sako keistus, jžūlius žodžius ir kviečia pasivaikščioti. Jie svetimi, kaip ir besijuokiančios draugės.

Ir tada atsiranda nežinomos tautos vyras. Jis atsiranda, kai ji stovi prie upės atsirėmusi turėklų. Jis sako: „Jūs ne rusė, kaip ir aš. Mums liūdna žiūrėti į bėgantį vandenį.“ Ir daug žodžių, šiltų ir malonių. Žodžiai nereikalauja, todėl ji savo noru eina vaikščioti su šituo vyru ir pamilsta jo liesą, nervingą kūną, pikto paukščio galvą. Ir kai tėvas atvažiuoja jos atsiimti, ji įnirtusi priešinasi, ir tėvas muša ją stipriomis rankomis, spardo gulinčią ant grindų, ir iš burnos jai teka kraujas. Ir kai tėvas trinkteli durimis, ji šliaužia, keliasi, lyg žvėris unksdama velkasi gatve ir nueina visam gyvenimui pas nežinomos tautos vyrą. Ji gyvena su juo, priima katalikų tikėjimą, pagimdo Martynuką...

Moteris pasilenkia ir rūpestingai užriša batelio raištį, Martynukas stebi gatvės kampe sėdintį armėną. Jis sėdi ištisą dieną ir laukia purvinų batų. Ant dėžutės krašto rudenį gulėdavo nusirpusios kriaušės, o žiemą ir pavasarį spausti džiovinti vaisiai, kuriuos armėnas pjaustė aštriu peiliu ir pardavinėjo vaikams. Dabar armėnas sėdi ištįsusi veidu, dėžutės kraštas tuščias, nėra džiovintų vaisių ir niekas nenori valyti batų. Martynukas žiūri į pablogusį armėną, ir jam diegteli širdyje. Jis pastebi, kad tėvo akys laksto neramios, kad Didžiojoje Sodų gatvėje maža praeivių, ir tie patys kažkur skuba, nepastebėdami vieni kitų. Ir kai jie įlipa į tramvajų, Martynukas mato, kad priešais jį sėdinti ponija gelsva skrybėlaite verkia. Ji verkia tyliai, ramiu veidu ir šluosto ašaras mezginiuota nosinaite, lengvutėliai liesdama pabalusius skruostus.

– Jis gulį pas tetą Mariją, jis be sąmonės, – sako ji kaimyniniam storam ponui juodais akinių apvaisais.

– Aha, – atsako ponas.

– Kulka užkliuvo už šonkaulio ir liko kažkur prie plaučių.

– Nekas, – užjaučia ponas.

– Jis buvo linksmas ir simpatiškas vaikinys, ar ne, Ivanai Matvejevičiau?

– Buvo, – pritaria ponas ir nususka į langą.

Tramvajus nušliaužia nuo kalno ir, linksmi tarškėdamas, rieda tarp veidrodinių vitrinų, iš kurių išnyko prekės. Daugelio stiklai išmušti, į juodas krautuvių kiaurymes jžūliai lenda saulės spinduliai, apuosto tuščias lentynas ir paklysta kampuose.

Mėsos krautuvėje stovi nykštukas ištiestomis rankomis, lyg maldaudamas kažko iš praeivių. Dešrelių jis nebeturi. Ir Filipovo pyragaičių krautuvė užkalinėta lentomis. Dingo pyragaičiai su varške, su kopūstais, su kepenų paštetu ir labai skanūs su obuolių koše. Martynukas apatiškai brauko pirštu tramvajaus langą. Tokia nereikalinga gatvė. Jis vėl pasižiūri į ašarojančią poniją ir girdi, kaip ji sako storam kaimynui juodais akinių apvaisais:

– Kiekvieną vakarą, prieš guldamas, jis dainuodavo prancūzišką dainelę. Jis buvo dar vaikas, Ivanai Matvejevičiau.

– Vaikai visada tokie, taigi... – mykia Ivanas Matvejevičius.

– Aš negaliu pamiršti šitos dainelės, – ponija nušluosto stambią ašarą, riedančią pagal nosį.

– Labai, labai, iš tikrųjų, liūdnas reikalas, – ir Ivanas Matvejevičius atsidūsta.

Pirmiausia sudūžta vairuotojo langas, ir vairuotojas, siūbtelėjęs į dešinę, palengva susmunka. Tada kažkas isteriškai sušunka „ant grindų“, ir keleiviai virsta nuo poliruotų sėdynių į prišiukšlintas grindis. Ant jų byra stiklai, ir jie spaudžiasi vienas prie kito. Martynuką užgula storasis ponas, ir jis jaučia, kaip

prie pat jo galvutės dreba pilvo riebalai. Tramvajus pavažiuoja kiek į priekį ir, kažkieno sustabdytas, sustoja. Dabar keleiviai, lyg sukomanduoti, puola į gatvę, ir Martynukas išnešamas kovojančių dėl pirmenybės prispausti pro duris. Ivanas Matvejevičius ir ponis laužiasi kartu. Martynukas krinta žemyn ir, gulėdamas ant gatvės grindinio, girdi nepažįstamą, švilpiančią garsą; jis mato, kad tėvas ir Ivanas Matvejevičius bėga pirmieji, ir pastarasis, atsimušęs kakta į žibintą, virsta atbulas, ir po juo lenda tėvas, kiša galvą į išpampusį pilvą. Tada Martynukas pajunta, kaip kažkieno ranka nutveria jį už apykaklės ir tempia grindiniu, ir, truputį pasukęs galvą, jis supranta, kad jį tempia motina. Juodu sukrinta šalia Ivano Matvejevičiaus. Martynuko galva prie iškrakmolytos krūtinės. Krūtinėje apskrita, raudona dėmė, ji vis plečiasi, didėja prieš pat Martynuko akis, ir jis, pats nesuprasdamas kodėl, rėkia „mama“, ir motinos ranka tvirtai prispaudžia jo galvą prie šiltos ir besikilnojančios krūtinės.

Šūviai nutyla staiga, kažkokie žmonės prabėga pro šalį, paskui šūviai sutraška toliau, ir tramvajaus keleiviai atsikelia. Ivanas Matvejevičius nepakyla. Jis guli šonu, ir akių baltymai spindi nuo stačių saulės spindulių.

– O teisingasis Dieve! – suklykia ponis.

– Aš neisiu į mobilizacijos punktą, – sako tėvas. Tėvo kojos dreba. Jie pasuka atgal ir atsargiai, stabtelėdami ties kiekviena kryžkele, grįžta namo.

Iša-ak

Kilime tebežymu purvinos pėdos. Smulkiomis dulkelėmis aplipo žalias abažūras. Kambarys nevedintas, oras surūgęs, ant kėdžių atlošų karo išnarinti paltai. Tėvas sėdi sofoje susiėmęs rankomis galvą. Motina krėsle, žiūri į priekį nemirksinčiomis akimis. Ant palangės murkso katė, Martynukas glosto jos rainą nugarą. Kažin ar Nastė rymo lange – mąsto jis, kažin ar karininkai kybo ant žibintų, ir ką veikia vaikai, ir kodėl tėvai tokie nykūs. Tas storulis – nebegyvas? Dešrelių nebėr ir Filipovo pyragaičių su obuolių koše taip pat. Sako – numirėliai ateina atsiimti savo daiktų. Jis bijos užmigti šią naktį. Antpetį Martynukas tebeturi švarkelio kišenėje. Jį paslėpė, kai tėvas gatvėje pasakė „eime“. Jeigu karininkas ateis naktį ir bus panašus į stiklinį žmogų... Labai atsargiai Martynukas praveria langą, tėvai sėdi nugarom į jį, ir jis išmeta nelemtą antpetį. Kai Martynukas uždaro langą, langas cypтели.

– Iša-ak, – ištaria motina.

Tėvas tyli. Martynukas krūpteli. Katė saldžiai murkso užmerktom akim.

– Iša-ak, – kartoja motina.

Tėvas kelia galvą.

– Ko nori?

– Iša-ak, – žodis šnypščias ir tąsus. Motinos akys nemirksi, ji žiūri į sieną.

– Jis joja. Arklio karčiai – balti žaibai. Stepės, stepės. Iša-ak – arklio vardas. Tu šiandien juokingas, Antanai.

– Ką?! – tėvas šokteli nuo sofos, atsistoja priešais, bet motina nė nekrusteli, ji žiūri pro tėvą į sieną.

– Tu taip juokingai lindai šitam žmogui po pilvu.

– Juokingai? Jie šaudė. Pati šliaužei grindiniu.

– Aš šliaužiau. Taip. Tempiau Nuką. Kad Nukas nenumirtų. Tu iš baimės slėpeisi.

Tėvas vaikščioja šuoliais.

– Viešpatie! Ar tu pilno proto? Taip, šliaužiau pirmas, kad ir jūs žinotute, kur šliaužti.

Jis stabteli ir patenkintas išsitiesia.

– Pavasarį upė išsilieja. Arkliai įbrenda iki kelių ir stovi. Saulė pavasarį žalsva. Iša-ak – gražiausias tėvo arklys. Mano brolis juo jodinėjo.

Tėvas iš lėto prieina prie motinos, lenkiasi, liečia jos ranką. Motina ištraukia ranką, ir jos veide pasišlykštėjimas.

– Kas tau?

– Neliesk. Tu bailys, ir aš myliu tave.

Ji žiūri į tėvą tarytum į nesuprantamą paveikslą.

– Tu buvai gražus prieš dešimtį metų. Tu gražiai kalbėjai prieš dešimtį metų. Dabar tu drebi. Pažiūrėk, tavo gurklys dreba.

Ir ji atsikelia, eina prie fikuso, prisiglaudžia skruostu prie blizgančio lapo ir vėl šneka tokiu ramiu balsu, kad Martynukas pajunta baimę: šitokią motiną jis mato pirmą kartą.

– Ant kurganų auga akacijos. Iš šaltinio teka vanduo. Balti žiedai krinta į vandenį. Aš noriu namo, išleiskit mane namo! Namo...

Ji verkia, ji bučiuoja fikuso lapą, o paskui maldingai atsiklaupia. Martynukas puola prie motinos.

– Mama, mama... nereikia, mamyte, nereikia!

– Iša-ak, Iša-ak, Iša-ak... – kartoja motina ir stumia Martynuką nuo savęs.

– Vera, brangioji Vera. Tave paveikė šitas susišaudymas. Nusiramink, Vera. Gerai, jei nori, važiuosim į stepes. Vis tiek Rostove likti pavojinga. Važiuosim į Selo Pokrovskoje. Ten gyvena mokytojas Medvedenko. Prisimeni, Vera? Med-ve-den-ko. Jis geras žmogus, jis priglaus mus. Atnešti tau vandens, Vera?

O motina ramiai atsikelia, lyg nieko nebūtų pasakiusi, net nuvalo dulkes nuo kelių ir labai linksmai nusijuokia. Skardus juokas pripildo visą kambarį, ir nepatenkinta katė susiriečia į kamuolį.

– Mama, mamyte, mama! – rėkia Martynukas. Jis jaučia, kad vyksta kažkas baisaus, ko jis nesupranta.

– Nereikia, nereikia! – šaukia, norėdamas, kad viskas būtų kaip anksčiau. Jis pirmą kartą pajunta – motina svetima, jos negalima susigrąžinti.

– Mama... Mama...

Labai toli prašneka cerkvės varpai. Iš pradžių smulkučiai, vėliau stambesni. Smulkūs varpeliai veja vienas kitą, ir stambieji aidi gęstančiu garsu. Vakarėja. Anos gatvės pusėje skardiniai stogais ritasi rausvas kamuolys. Kaimynas Seriomginas lipa laiptais į trečią aukštą, stabteli aikštelėse ir garsiai riaugsi... Kieme Nastė plauna ponų skalbinius.

...Kita jau gražuolė prie jo prisišliejo.

Sudaužė gyvenimą man..."

Pro vartus įsispraudžia jau spėjęs nusilakti kiemsargis Steponas ir nulinguoja prie rachitinės kriaušaitės. Jis ištiesia rankas ir dainuojamai sako:

– Brangioji mano... Mylimoji mano...

Murksa

Vešlios akacijos lipa viena ant kitos, persiko medžio šakos aplipusios nokstančiais vaisiais, žolė aukšta, vietomis ji siekia Martynuko smakrą. Ten – už persiko medžių – styro senos vyšnios. Jos neprižiūrimos, nudžiūvusios šakos sukibusios troškiamame glėby, ir mažos vyšnaitės miršta, vos spėjusios sužaliuoti. O kažkokios Martynukui nežinomos žolės raitosi aplink vyšnias – stagarus, ir senukės vyšnios panašios į nudažytus numirėlius. Už sodo – cerkvė kryptelėjusiomis durimis, už cerkvės – baltai glaistytos molinės trobos švyti vaismedžių apsuptos; dar toliau – viso kaimo sodas nusidriekęs varstais, šalia jo prigulusi daržų juosta ir dar žemiau lėtai tekąs Mijusas linkstančių nendrių pavėsy. Už Mijuso – stepės. Jos tiesiai iki akiračio, o akiratį užstoja banguoti kurganai. Stepes galima matyti palypėjus į antrą aukštą, į motinos kambarį.

Selo Pokrovskoje. Aštuoniolika tūkstančių gyventojų ir dviaukštis buvusio dvaro namas, kuriame dabar keturklasė mokykla; jame gyvena Martynukas su tėvais.

Naujas kapas jau supiltas. Prie pat mūrinės tvoros. Martynukas įsmeigia į kapą baltą kryžių. Ant kryžiaus cheminiu pieštuku užrašyta:

A. A.

Čia ilsisi amžinu miegu

Geroji Katė Murksa

Ją palaidojo Nukas Vileikis

Amen.

Katė Martynuko gimimo dieną atsivedė jo lovoj du šlapius ir aklus kačiukus, o pati nudvėsė. Martynukui liūdna, jam gaila atsivežtos iš Rostovo Murksos. Jis klaupiasi. Meldžiasi.

...Išgelbėk, Dieve, gerosios Murksos sielą. Atleisk jai visas nuodėmes. Tegul ilsisi dangaus karalystėje. Kačiukus tėvas prigirdė kubile. Aš nekaltas. Aš prašiau, bet tėvas vis tiek prigirdė...

Martynukas tris kartus suduoda kumštele sau į krūtinę.

...Ir pasodink ją savo dešinėje tarp geriausiųjų kačių. Tegul gieda giesmes ir laka pieną iš dubenėlio. Aš nerimtai, Dieve, aš taip žaidžiu...

Martynukas šypteli ir tęsia:

...Ir jos kačiukus prikeld iš numirusiųjų. Ir gražink jiems akis, kurių jie neturėjo. Tegul jie žaidžia su Murksa. Būkite gailėstingi Murksai ir kačiukams, Dieve Tėve, Dieve Sūnau ir Dieve Šventoji Dvasia. Amen...

Jis atsikelia, bučiuoja kryžių, persižegnoja ir nori pakartoti maldą.

– Nuukai! – šaukia motina.

Martynukas nenoromis apsisuka ir grįžta į namus. Motina sėdi prie atdaro lango ir siuva. Ilgi pirštai vikriai varsto adatą, gelsvas perkelis čeža. Jau trys mėnesiai kaip jis čia, ir motina rami. Ji nebešneka keistų žodžių, ji tokia miela, jos akys šiltos, ji kantri, kai Martynukas nemoka geografijos.

– Kur tu buvai, Nukai? – motinos ranka liečia Martynuko plaukus.

– Sode, mama. Aš palaidojau Murksą, pastačiau kryžių ir pasimeldžiau už jos sielą.

– Katei kryžių? – motina šypsosi, jos dantys balti, ir įstrižos akys užsimerkia.

– Tu sakei – danguje gyvena Dievas. Po mirties geros sielos eina į dangų, ar ne, mama? Aš pasimeldžiau už Murksą. Juk ji turėjo gerą sielą. Ji nesikandžiojo.

Motina tebesijuokia. Jos dantys stambūs, lygūs, švarūs. Martynukas norėtų paliesti juos pirštu.

– Katės neturi sielos.

– Kodėl?

– Todėl, kad jos neturi... proto.

– Tai kvaili žmonės taip pat neturi sielų?

Dabar motina juokiasi garsiai. Ir kartu su ja juokiasi Martynukas. Jam labai linksma, jis supranta, kad pasakė sąmojį. Todėl jis tęsia:

– Mama, bet tu... turi sielą?

– Kodėl klausai?

– Tėtis kartais sako, kad tu kvaila.

Ne, motina nesijuokia. Ji susičiaupia, nusuka galvą, žiūri pro langą. Martynukui nesmagu.

– Mama, nepyk. Aš nenorėjau...

Šypsena sugrįžta. Akys juodos, nemirksinčios ir liūdnos.

– Tik žmonės turi sielas, Nukai. Kai jie miršta...

– Žinau. Eina į dangų, į skaistyklą, į pragarą.

– Taip. Sielos apleidžia kūną ir... Matai, štai iš kaminų kyla į dangų balti dūmai?

– Kyla, mama.

– Kaip dūmai sielos palengva kyla vis aukštyn, aukštyn. Į mėlyną dangų. Ten jas pasitinka gerasis Dievas, apkabina ir nusiveda į amžinuosius sodus. Ten visados vasara, tik vasara.

Motinos balsas vis tylesnis, ji šneka pašnibždom.

– Tik po mirties jos kyla aukštyn. Prisimink žvaigždes, Nukai. Jos visą laiką blyksi. Dieną slenka debesys, dieną šviečia saulė, ir žvaigždžių nematyti. Žvaigždės – durys į dangų, Nukai. Pro jas įeina gerosios sielos. Tik po mirties, tik po mirties...

Paskutiniai žodžiai be garso. Juos Martynukas išskaito motinos lūpose. Ir labai tyliai, prisiglaudęs prie motinos skruosto, klausia:

– Mama... Reikia numirti, kad patektum į dangų?

– Reikia, Nukai.

– Kai miršti, skauda?

– Skauda, Nukai. Bet paskui...

– Aš nenoriu mirti, mama. Tas ponas, už kurio slėpėmės, ir tie karininkai ant žibintų, jie negražūs mirę, mama.

Motina abiem rankom suspaudžia Martynuko galvą.

– Tu keistas vaikas, Nukai.

– Nesuprantu.

– Suprasi.

Ji bučiuoja jo kaktą, lengvai stumteli jį. Ir vėl siuva palenkusi galvą. Jos lūpos kruta be garso. Atrodo, ji meldžiasi. Šitokias krutančias lūpas Martynukas mato dažnai. Tai prasidėjo Rostove, kambary, po tramvajaus apšaudymo. Martynukas išslenka pro duris.

Lauke jis susiduria su mokyklos sargo sūnumi Vaska. Vaska jau dešimties metų ir iš raudonarmiečių išmoko spjaudyti pro dantis. Vaska stovi išskėstomis kojomis ir stengiasi pataikyti į tvorelės tarplentį. Jis rudas, kaip molėta žemė, ant kurios stovi, tvirtai sudėtas, dygiom juodom akim.

– Pabandyk ir tu. Sunku velniškai, – sako Vaska. Martynukas pabando ir apsispjauna smakrą.

– Tikrai sunku.

– Cha, cha, cha, – ir vėliau – chiii, – nusikvatoja Vaska ir ištraukia iš kelnių kišenės tuščią šovinį.

– Matai?

– Matau.

– Jis šaus.

– Kad nėra šautuvo, ir jis tuščias.

– Ką?! Žiūrėk.

Vaska padeda šovinį ant priebučio.

– Čia yra pistonas. Trenksiu su akmeniu, ir bus pif!

Jis vos iškelia didoką akmenį ir trenkia juo į šovinį.

Nežinia, ar šovinys pykšteli, ar tik akmuo trinkteli, bet Vaska patenkintas.

– Cha, cha, cha... chiii... Gerai iššovė.

Ir pasiūlo:

– Eime į kiemą. Pažiūrėsime, ką veikia raudonoji armija.

– Mama neleidžia. Gal eikime žaisti į sodą.

– Ką žaisime? Mamytę ir tėtį, – vėl plyšta juokais Vaska.

– Tu būsi piktas milžinas, o aš karalaitis. Mudu kausimės kardais, ir aš nugalėsiu tave.

– Neee... Verčiau tu būk buožė Lysenko. Aš deginsiu tau padus. Taip sau, tyčia. Tau labai skaudės, ir tu nudvėsi. Gerai?

– Gerai. O vėliau aš pasikelsiu į dangų.

– Į dangų? Kas per velnias?

Vaska suraukia nosį, ir tai reiškia, kad jis mąsto.

– Mama man sakė... Supranti... Žiūrėk – dūmai į dangų kyla.

– Aha.

– Po mirties geros sielos šitaip pas Dievą kyla. Tu mane nukankinsi, ir aš turėsiu gerą sielą. Supranti? Aš būsiu kankinys. Mane danguje pasitiks pats Dievas. Visas mirusias geras sielas pats Dievas pasitinka. Supranti, ar ne?

Vaskos akys žybteli aštriu žvilgsniu. Jis nususuka nuo Martynuko ir eina prie aukšto buko. Į buką įremtos kopėčios. Vaska moja Martynukui. Jis priartėja ir mato sustingusį veidą, kuriame vartosi neramios akys. Vaska prašneka virpančiu, žemu balsu:

– Kopėčiomis buvau užlipęs pas patį Dievą.

– Tu?!

– Aš lipau iki galo ir pasakiau: „Dieve, mano Dieve, prašau, pasirodyk!“ Tada šoktelėjau į viršų ir... pakilau į dangų.

– Meluoj!.

– Tylėk, durniau. Matai, kaip aš drebu. Jei netiki – nepasakosiu.

Ir Vaska, įsikibęs į kopėčias, dreba visu kūnu, kartu dreba kopėčios, trinasi į buko žievę, ir Martynuko nugara prabėga šiurpas.

– Pasakok, pasakok. Ar jis su barzda?

Vaska tarytum negirdi Martynuko. Vaskos akys išplėstos, jis prikanda viršutinę lūpą.

– Ar Dievas su barzda?

– Ne. Jis jaunas ir gražus.

– Kaip jis apsivilkęs?

– Aukšiniu švarku. Jis apkabino mane ir pasakė: „Tu geras vyrukas, Vaska“. Paskui davė išgerti labai skanaus vyno. Man susisuko galva, ir aš užmigau. Pabudau čia prie kopėčių. Matai, dar žolė išmintą.

Vaska baksteli pirštu į žemę. Iš tikrųjų, aukštoje žolėje kažkieno gulėta.

– Kada buvai pas Dievą?

– Šį rytą, tu dar miegojai. Jei nori – bandyk. Tik labai norėk, kai sakysi: „Dieve, prašau pasirodyk!“

Karštą vasaros vidudienį Martynukas pajunta šaltį. Jis mato sukirmijusias kopėčias ir mėlyno dangaus sklypelį ir labai atsargiai, medinėmis rankomis ir kojomis, kopia į viršų. Kopėčios linksta, jam svaigsta galva, prieš akis ruduoja buko žievė.

– Dabar prašyk, – lyg iš gilios bedugnės girdi jis Vaskos balsą.

– Tris kartus prašyk.

Martynukas atlošia galvą. Danguje didžiulė saulė. Gal ji – auksinis Dievo drabužis. Kai jis kils į viršų, iš akinančio blizgesio išnirs jauno ir gražaus Dievo galva. Jis nejaučia savęs, jis teturi akis, jis visas virpa, jis prirakintas prie kopėčių ir jam atrodo, kad tuojau jis ištirps ir pakils kaip tie balti kaminų dūmai.

– Tris kartus, ar girdi?

– Dieve, mano Dieve, prašau, pasirodyk! Dieve, mano Dieve, prašau, pasirodyk! Dieve, mano Dieve, prašau, pasirodyk!

Staiga saulė subyra į tūkstančius gabaliukų, Martynukas pajunta savo veidą, skruostais rieda didelės, aitrios ašaros, pilvo apačią užlieja karštis ir tąsus skausmas susirango gerklėje.

– Dieve, mano Dieve...

– Dabar šok į viršų! Šok, sakau! – liepia balsas iš bedugnės. Martynukas išskečia rankas ir griūva žemyn.

Pirmiausia jis mato žolę, o pasikėlęs Vaskos veidą. Veidas trūkčioja. Martynukui skauda nosį ir dešinįjį kelį.

– Aš nukritau, – tyliai sako jis. – Aš nukritau, – kartoja.

– Aš labai prašiau, – sako Martynukas ir lupa atpleišėjusią odą nuo kelio.

– Lipk dar kartą ir rėk garsiai. Aš rėkiau kaip pasiutęs. Martynukas žiūri priešais. Štai tos prakeiktos, sukirmijusios kopėčios, įremtos į seną buką. Kodėl Vaska pakilo, o jis nukrito?

– Vaska, tu turi daug nuodėmių?

– Lipk greičiau! Tuoju dvyliktą, o po dvyliktos čiur negalioja. Lipk, sakau!

Naujas jausmas gimsta viduje. Nesuprantamas. Piktas. Martynukas sulaužytų kopėčias, nuverstų seną buką, užgesintų saulę, raitytųsi žemėje ir kandžiotų pats save...

Bet Vaskos balsas pliekia:

– Lipk, lipk greičiau. Lipk, sakau. Lipk.

Ir jis puola į kopėčias, lipa, šaukia rėžiančiu balsu „Dieve, mano Dieve, prašau, pasirodyk!“, griūva, keliasi, vėl lipa. Sudulko balti marškiniai, susivelia plaukai, plyšta kelnaitės, smilkiniuose tvinksi kraujas, jis griūva, keliasi, lipa...

– Cha, cha, cha... chiii, – kvatoja net prisėsdamas Vaska.

Juokas didėja, plečiasi, juokas užtvindo erdvę, visas pasaulis springdamas kvatoja.

– Cha, cha, cha... chiii...

Martynukas guli sutryptoje žolėje.

– Oi, koks tu kvailas, a ja jai, koks tu kvailas! Oi, negaliu, oi, mirsiu!

– Tai tu tyčia...

– Ne, rimtai. Bandyk dar kartą, gal prišoksi.

Vaska spjauna į kopėčias, pataiko ir išdidžiai eina kiemo linkui.

Martynukas atsikelia. Skauda visą kūną, akyse skraido žvaigždės, gelia koją. Medžiai stovi kaip nugalėtojai. Lapai dulkinai. Patvory linksta nužydėjusios pienės. Jų pūkeliai reti. Jeigu pakiltų vėjas, nupūstų likusius. Bet... vidudienio tylą, saulė troškina, blyškus dangus viršum Martynuko galvos. Kapstosi vištos, iš kiemo atslysta žmonių balsai, susiraito sode į beformius kamuolius ir nyksta. Nuo šitų garsų tylą plečiasi, ir Martynuko galva sprendžia. Nieko nėra, Murksa mirė, storasis ponas gulėjo pavirtęs ant šono, karininkų liežuviai karojo kaip vidudienio lapai, reikia numirt, kad pakiltum į dangų, ir tada dūmai, mirksinčios žvaigždžių durys, amžini sodai, Dievo glėbys tik po mirties, Nukai, tik po mirties.

Martynukas iš lėto eina kiemo linkui, tai kas, kad motina draudžia, kad tėvas draudžia, jis eina į kiemą, kur raudonarmiečiai. Būkite gailėtingi Murksai ir kačiukams, būkite gailėtingi man, Dieve Tėve, Dieve Sūnau ir Dieve Šventoji Dvasia. Trys Dievai, ir jis nepakilo nuo sukirmijusių kopėčių. Vaska apgavo, tik... kodėl jis nepakilo? Po kojomis painiojasi akmenukai, jis eina, jam spjaut į draudimus. Viešpatie, kaip pasikeitė pasaulis! O saulė tokia pat, ir pienės, ir medžiai, ir vištos, ir viskas. Amen.

Didžiulis buvusio dvaro kiemas prigrūstas vežimų. Juose miega, valgo ir geria raudonarmiečiai. Jie atvažiuoja labai anksti, pastovi dvi, tris paras ir labai anksti išvažiuoja. Vežimai susiglaudę, prikimšti kvepiančio šieno. Dieną vežimai tušti. Svilina saulė, ir raudonarmiečiai guli mūriniuose tvartuose arba, prisivalgę persikų, knarkia sodo pakrašty. Prie vežimo, kurs nugarūstas į pavėsį tarp tvarto ir mūrinės tvoros, stovi šeši raudonarmiečiai, o vežime guli moteris. Už tolimesnio vežimo prigulęs Vaska moja jam ranka. Martynukas atsiklaupia ir keturiomis šliaužia po vežimais. Kvepia šienas, tirštas degutas,

arklių mėšlas – Martynukas pasiekia Vaską. Šis tupi už rato.

– Žiūrėk, bus linksma.

Šeši vienmarškiniai vyrai girdo degtine iš ilgo butelio sudribusią šiene moterį. Moteris nebejauna, šlakuotu veidu alkoholio išspaustomis raudonomis dėmėmis. Ji beprasmiškai šypsosi pajuodusiais dantimis ir rankoje laiko duonos gabalą. Išgėrusi gurkšnį, susiraukia, uosto duoną, užkanda, ir šeši vyrai nusijuokia pusbalsiu. Paskui kažką sako jai, ir ji dar labiau išsišiepia, purto galvą ir artimiausiam sutaršo plaukus. O artimiausiasis šneka ir šneka, pasilenkęs ties atsikišusia moters ausimi. Šnekėdamas žvilgteri į draugus, ir draugai pritardami kikeną, ir butelis eina per rankas. Apie ką jie šneka, berniukai negirdi.

Dar kartą moteris gurkšteli iš butelio, sviedžia į šalį duoną ir atsistoja. Jei ne kelios rankos, moteris parvirstų, bet prilaikoma atgauna pusiausvyrą ir stovi išskėstomis kojomis, sustingusia, beprasmiška šypsena.

– Drožkite! – surinka ji, lyg smaugiama, ir virsta atbula į vežimą. Ir Martynukas mato, kaip vyras, murmėjęs į ausį, įsirioglina į vežimą, ir likusieji penki apstoja ratu porą, ir jų išriestos nugaros primena pasiruošusius pulti katinus.

– Ką jie daro?

– Mylisi, – atsako Vaska, sunkiai alsuodamas.

Martynuko nugarkauliu prabėga šiurpas, o kojos ir rankos medinės, dega veidai, pilvo apačią užlieja karštis, tąsus skausmas troškina gerklę. Ir kai visa pasibaigia, jis atsikelia ir šlitiniuodamas, medinėmis kojomis eina namų linkui.

„Mylisi, jie mylisi“, – kartoja jis Vaskos žodžius. „Aš tave myliu“, – pasakė motina tėvui Rostove. Saulė degina viršugalvį. Mylėk savo artimą, kaip pats save. Myliu tave, Murksa, tu rainute, miau, katė ir vingt visu kūnu. Kopėčios nereikalingos, jis nutemps jas į sodo gilumą, kur senos vyšnios. „Ar tu myli mane?“ – klausia motina ir bučiuoja minkštomis lūpomis. Mylisi, jie mylisi. Martynukas šlaužia per pienes lyg per ledą, pūkeliai prilimpa prie batų. Pilvas baltas, gražus, apskritas pilvas. Tėvo – nudribęs trikampiū. Ant laiptų guli žalias arbūzas, ir šluota užkritusi ant jo.

Martynukas lyg sapne užlipa laiptais į antrą aukštą, plačiai atidaro duris ir stovi nejudėdamas. Motina tebebedo gelsvą perkelį. Ir kai ji pasuka galvą ir ištaria: „Kas tau, Nukai, tu toks išraudęs?“, Martynukas puola prie motinos, krinta ant grindų, įkiša galvą į jos kelius ir prapliumpa ilgu, trūkčiojančiu verksmu.

– Kas tau, kas tau? – motinos rankos įsikimba į jo suveltus plaukus, jėga pakelia jo galvą, jis mato tamsias, įstrižas akis ir akyse – baimę. Tada jis ištrūksta iš jos rankų, vėl įspraudžia veidą į kelius ir kūkčiodamas sako:

– Man gaila katės... Mama! Man gaila Murksos!

Išgaravęs abrikosas

– Kiek jam metų, Vera Aleksandrovna? – klausia Medvedenko, sukdamas storą bankrutkę.

– Devyni, Ilja Ivanovičiaū.

Medvedenko pašlapina liežuvium popierių, ištraukia iš šarovarų degtukų dėžutę, kurioje sudėti pusiau skelti degtukai.

– Jau ir aš pradėjau, – plačiai nusišypso jis.

Medvedenko – kresnas ukrainietis rudais ūsais, apskritom žalsvom akim ir riesta nosim. Nosis tokia lengvabūdiška, kad kvadratinis veidas atrodo nustebeš ir pasiruošęs plepėti tik linksmus niekus. Tačiau, kai Medvedenko išsižioja, klausytojas išgirsta žemą, sultingą bosą. Boso tembras supas ir liūdnas. Tarytum Medvedenko tuojau užgiedos plačią, cerkvinę giesmę. Jis sėdi ant priebučio

akmenų ir stebi Verą. Vera pintoje kėdėje balta suknia, kiek sublogusi, žiūri į raizgytą sodą. Čerkšteli pusė degtuko, kvepia stipri makorka, įnirtęs loja šuva, pavakario šešėliai tįsta ir smailėja, „ė iškinkyk ir pagirdyk!“ – šaukia moteris tolumoje, mėlyni dūmai kyla į mėlyną dangų.

– Pirmas brendimas. Štai kas. Pas jus kieme nešvarūs dalykai dedasi.

– Aš draudžiu jam eiti į kiemą. Kiekvieną dieną draudžiu. Nukas – geras vaikas. Jis klauso.

– Jie sako, „laisva meilė“. Visuotinis ištvirkimas. Vakarėjau pro šalį. Mačiau.

Medvedenko nebežiūri į Verą. Jis susirūpinęs pučia dūmus. Mėlyna skraistė pakimba tarp sodo ir priebučio, pilkėja, plyšta ir tirpsta.

– Paguldžiau Nuką. „Melskis, – pasakiau. – Melskis, jei širdį skauda.“ Jis ilgai meldėsi. Paskui atsigulė: „Mama, ar iš tikrųjų yra Dievas?“ – „Žinoma, yra“, – atsakiau. „Jei Jis yra, Jis negeras“. Iš kur vaikui tokios mintys, Ilja Ivanovičiau? Man baisu, Ilja Ivanovičiau.

Medvedenko godžiai ryja dūmus. Gumbuoti pirštai parudavusiais nagais atsargiai sukaloja besibaigiančią nuorūką. Jis vėl kelia galvą, stebi Veros veidą.

...Ji turi gražias akis. Ir žiūri jomis į Vileikį. O sūnus vakar žiopsojo, kaip raudonarmiečiai girtą bobą lamdo. Velniava – ne pasaulis...

– Jūs nusiraminkite, Vera Aleksandrovna. Šitame amžiuje vaikai pradeda galvoti. Daug nesąmonių prigalvoja.

Vėliau pamiršta. Jūs jo į kiemą neleiskite, Vera Aleksandrovna.

Medvedenko balsas žemiausio registro. Kurį laiką abu tyli.

– Gražus pavakarys, – išsprūsta netikėtai.

...Nemoku su ja kalbėti. Man jūsų akys gražios...

Geros jūsų akys... Žvilgterėkite geromis akimis. Taip sau žvilgterėkite. Gerai?...

– Gražus. Kai gyvenau pas tėvą, pavakare jodavau arklių girdyti. Tylu dabar stepėse.

Ji atsikelia, eina į priekį ir atsisėda ant laiptelio, žemiau Medvedenko.

– Tylu...

Medvedenko žiūri į Veros kaklą. Pavakario saulė lyg laku užlieja juodus plaukus, jie blizga. Medvedenko mielai paliestų juos savo gumbuotais pirštais, bet jis nedrįsta.

...Gal todėl, kad Vileikis – mano draugas? Ne. Mano pirštai geltoni. Nuo blogo tabako. Nosies vietoje – dvi šnirplės. Iš jų kyšo rudi šeriai. O ūsai pažaliavę. O akys – kaip šeško. Ir kreivos kojos. Ir... Mano motina buvo negraži, tėvas negražus, senelis – kaip velnias smaluotas. Vileikis sėdi Taganroge, jis laksto ir teiraujasi, kažkokie transportai veža pabėgėlius į Lietuvą. Ką ji veiks ten – svetimam krašte? Ji ir čia, už trejeto šimtų varstų nuo tėviškės – liūdi. Ji turėjo nervų priepuolį. Jeigu ji pasiliktų. Aš juk neblogas žmogus. „Medvedenko – geras vaikas, Medvedenko – geras mokytojas, Medvedenko – geras žmogus“... Tfu...

– Po velnių, – garsiai sako jis, ir Vera atsuka galvą.

– Kas jums, Ilja Ivanovičiau?

– Nieko... Prisiminiau. Ryt einu pas buvusį kaimo skerdžių ir dabartinį kaimo komendantą. Ryt mano eilė. Gal ir pasirašys asmens liudijimą.

– Pasirašys. Jūs geras žmogus, Medvedenko.

– Ir vėl „geras“! – sušunka Medvedenko atsistodamas.

Veros akys žybteli.

– Jūs dažnai girdite šituos žodžius?

Ji sėdi, susiėmusi rankomis kelius, išlenkta nugara. „Tu minkšta katė“, – nusprendžia Medvedenko ir vėl prisimena, kad jam keturiasdešimt penkeri metai, ir, šitaip stovint, kojos ypatingai kreivos. Todėl jis trepsi vietoje ir sako:

– Kartais... Aš norėčiau kitką išgirsti.

– Ką?

– Vera Aleksandrovna...

Jis žengia žingsnį pirmyn, per ilgos rankos bejėgiškai kybo, ir jis jaučia, kad bejėgiškai kybo pažaliavę ūsai ir kad jis dabar turbūt labai juokingas.

Moteris atsikelia, atkiša stambias krūtis ir sako:

– Eime į sodą.

Medvedenko junta, kaip ploni pirštai atsigula ant surambėjusio raumens, jis trikampiui sulenkia ranką ir žingsniuoja, stengdamasis eiti į koją, smulkiais, nejprastais žingsniais.

Moteris jaučia jo sunkų, neritmingą kūną ir pagreitina alsavimą. Mato, kad jis dairosi be reikalo, kad nesuranda žodžių.

...Jeigu aš prisiglausčiau, jis prašnekėtų. Lengvas kūno nukrypimas į kairę pusę, laukiantis žvilgsnis, kiek maža tereikia, kad žmonės susijungtų. Naujas gyvenimas. Stepės tiesiasi nuolatos. Vasarą jos kvepia vėjo nupūsta žole, žiemą – sniegu. Stepės, ramybė, Nukas. Antanas išvažiuoja į tolimą Lietuvą. Ji tyliai verkia naktimis. Tamsoje ateina kitas ir glamonėja. Ant kelių guli neužbaigtas siuvinys, ji sėdi prie atdaro lango, kažkas šūkauja kieme, kurganai sustingę. Amžinai. Pasiutėlės nėra. Rūko smegenyse, ašarų, riksmo, žodžių nėra. Ramu, stepės, Nukas. Lengvas kūno nukrypimas į kairę...

– Mielas Ilja Ivanovičiaus, turiu į jus prašymą, – sako Vera ir ištraukia ranką. Juodu stovi vienas prieš antrą. Virš jų palinkusi nuo persikų šaka. Medvedenko nuskina vaisių ir įsideda į burną.

– Prašykit, – ištaria jis be kvapo, čiulpdamas sodrų persiką.

– Jūs geriau žinote berniukų psichologiją. Jūs vyras. Antanas turi tiek rūpesčių... – Vera bateliu kapsto takelio smėlį.

– Susidraugaukite su Nuku. Jūs mokate atsargiai kalbėti, nepykite, bet jūs geras žmogus, gal jis pasipasakos. Gerai?

Medvedenko nulenkia galvą, ir Vera eina atgal, stabteli, atsigrįžta ir sako:

– Ateikite vakarienės. Man nuobodu. Antanas vargu ar grįš šiandien iš Taganrogo.

Ji žvilgteri į jį naujomis akimis, jos nebeįstrižos, jos apskritos ir nustebusios, kaip mažos mergaitės. Medvedenko atsargiai išsiima iš burnos persiko kauliuką, apžiūri jį ir įsideda į kišenę. Paskui dideliais žingsniais smelkiasi į sodo gilumą...

Martynukas guli kniūpsčias, užverstomis į viršų blauzdomis, ir skabo žolės lapus. Martynukas nejaučia, kad Medvedenko stovi užpakaly.

...Žmogiukas sprendžia amžinus klausimus.

Kas yra meilė, kas tas Ponas Dievas? Jis pradeda spręsti klausimus, kuriuos visi sprendžia. Velniai žino, apie ką su juo kalbėti? Šitokie jautrūs berniukai užsidaro savyje. Vakare juodu ilgai sėdės sutemose. Vera neturi žibalo. Aš slepiu palovyje du butelius. Tačiau šį vakarą tebūnie sutemos. Sutemose išdrįsiu, tikrai išdrįsiu. Šitos naujos, apskritos akys. „Ateikite vakarienės. Man nuobodu. Antanas vargu ar grįš šiandien iš Taganrogo.“ Reikia nueiti pas Smyslovą, šis dailiai apkarpys ūsus. Taip pat žirklutėmis reikia nugenėti nosies šerius. Barzda skusta šįryt. Kojos apvyniotos švariais autais. Mano gražus balsas. Jeigu Vera pasiliktų čia... Martynukas. Štai guli Martynukas...

– Nukai, – tyliai šūkteli Medvedenko.

Martynukas iš lėto pasuka galvą... Jis nenustemba, kad mokytojas stovi užpakaly. Jis atsikelia ir sako:

– Gera diena. Ieškote mamos? Mama namie.

Jo žvilgsnyje: „Palik mane vieną.“

– Aš tavęs ieškau. Ką tu čia veiki?

- Aš galvoju.
- Apie ką.
- Apie nieką. Taip sau.

Martynuko veidas pablyškęs, tamsūs trikampiai nuo akių įsirėžę į skruostus, ir ištįsę moteriški pirštai gniaužo nuskintą žolės lapą.

- Eime prie upės. Turiu susitarti su Karačenko. Anksti rytą žuvausime. Eikš.

Juodu eina tylėdami. Perlipa išlūžusią tvorelę, ir balta cerkvė išnyra staiga, keturkampė cerkvė svogūniniu kupolu ir smailais langais. Šventorius nebešienaujamas. Centrinės durys užkaltos lenta, jau mėnuo kaip senis popas su pririštu akmeniu guli Mijuso dugne, o du jaunikliai dingo. Senis popas slėpęs baltųjų karininką – pasakęs kaimo komendantas... Niekas nežino, kada atvyks naujasis ir pradės pamaldas. Kai Martynukas ir Medvedenko eina šventoriumi (šitaip greičiau pasiekama gatvė, vedanti į upę), jie pamato atsišliejusi į cerkvės kampą beveik šimtametį diakoną Dimitrijų.

Senis stovi išsižiojęs ir žiūri į raustantį dangų. Jo ilgas drabužis parudavęs, dulkinais skvernais, o pilka veido oda susilieja su išblėsusiomis akimis. Pailgos raukšlės nuo akių teka žemyn, ir du viršutiniai dantys styro iš pravertos burnos. Medvedenko stabteli ir klausia:

- Ko lauki, tėve diakonai?
- A? – prabunda Dimitrijus. Raukšlės susidėsto kryžmai, ir Dimitrijaus veidas klatingas.
- Kregždės žemai skraido. Dieve duok jums sveikatos, Ilja Ivanovičiau, ir tau, mažulėli. Galva svaigsta, brangieji, tuojau eisiu namo, tuojau eisiu.

Jis atsiplėšia nuo kampo ir svirduliuoja į priekį plačiai išskėstomis, nelinkstančiomis kojomis. Atrodo, kad diakonas nuvirs ant veido. Medvedenko paima jį po ranka.

- Eime kartu, tėve diakonai.
- Ne, ne, aš vienas. Eikite, eikite, aš vienas. Komendantas pamatys, visiems akmenis pririš. Ir į upę, ir į upę. Bus žuvelėms maisto, brangieji.

Jis ištraukia ranką ir moja plaštaka, lyg atsisveikindamas prieš ilgą kelionę.

- Eikite, brangieji, eikite.
- Juodu išeina iš šventoriaus, o Dimitrijus seka juos akimis ir moja kaulėta plaštaka.
- Kodėl jis bijo akmenų?
- Jis svajoja, Nukai. Seni žmonės svajoja ir garsiai kalba.

Duobėta gatvė staiga smunka žemyn. Medvedenko nutveria Martynuko ranką.

- Ko tu toks liūdnas, Nukai? Visą laiką vienas. Nebežaidi su Vaska?
- Silpna rankutė stengiasi ištrūkti iš tvirtos letenos.
- Vaska – blogas bernas. Jis melagis. Netikėk juo, – tęsia Medvedenko, nepaleisdamas rankutės.
- Turbūt jis priplepėjo niekų, o tu ėmei ir patikėjai? Medvedenko plačiai nusišypsojo.
- Klausyk. Kai žmonės išgeria degtinės, jie išeina iš proto. Ar davei kada katei laižyti valerijono? Martynukas linkteri galva.

– Taigi. Išgėrę žmonės panašūs į prisilaižiusias valerijono kates. Jie išdarinėja visokius niekus, o išsiblaivę gėdijasi. Blaivūs žmonės, pavyzdžiui, tavo tėvai, nė negalvoja apie tokius kvailiojimus.

- Pone Medvedenko...
- Taip, Nukai?
- Jūs šitaip šnekate mamos paprašytas?

Medvedenko sumyšta. Jis tebelaiko Martynuko ranką, ieško atsakymo ir nesuranda...

Gatvė siaurėja, ilga sodų ir daržų juosta ištįsusi prie besirangančio Mijuso, ir juodu žiūri, kaip raudona saulė supasi ant akiračio kurganų.

- Aš noriu matyti Dievą, – tyliai taria Martynukas.

- Dievą... Dievą matysi miręs. Teks pagyventi ir susenti. Kai sulauksi tėvo diakono amžiaus...
- Aš nenoriu tėvo diakono... Jis bijo akmenų. Aš nenoriu miręs. Noriu gyvas. Paleiskite mano ranką.

Noriu vienas.

Medvedenko paleidžia bejėgę rankutę.

– Tuoj prieisime sodus, – kažkodėl sako jis, o ištįsęs žmogiukas užlopytomis kelnaitėmis ir purvinomis kojomis šlepena dulkėse, panarinęs galvą. Kodėl Medvedenko meluoja? Kodėl? Jis tyčia išsivedė ir dabar meluoja, norėdamas apgauti. Ne, šita sukibusi pora vežime yra tiesa, jis tai tikrai žino.

Sodų ir daržų juosta ištisais varstais prigulusi pagal upę, kiekvienas kaimo gyventojas turi savo sklypą šitame vaismedžių miške. Sklypai atitverti tvorelėmis, vidury stovi iš šakų sunarstytos palapinės. Jose, vaisiams nokstant, gyvena seniai ir vaikai. Šiuo metu sodai tylūs. Seniai snaudžia, vaikai maudosi upėje. Aplipę vaisiais medžiai stūkso nejudėdami, po kojomis braška sausos šakelės, šiurena paupio nendrės, nuo upės į sodus plaukia susiliejančio juoko ir klegesio bangos, tarp sklypų rangosi kaprizingi takeliai, smailėja ir dingsta pomidorų ir baklažanų lapuose.

Jau prie daržų juostos, kur Mijuso vanduo svaidosi saulės atspindžiais, Martynukas sustoja.

- Aš neisiu prie upės.
- Kodėl?
- Ten daug vaikų. Jie rėkia. Aš čia luktersiu, pone mokytojau.
- Nenori išsimaudyti? Dabar vanduo šiltas. Aš paplepėsiu su Karačenko, tu pasipliūskinsi šalia.
- Aš čia luktersiu, – užsispyręs kartoja Martynukas.
- Gerai. Tik nepabėk. Aš tuojau grįšiu. Nepabėgsi?
- Ne.

Medvedenko vingteli į dešinę, praeina daržų juostą ir dingsta nendrose.

Kodėl jis nenuėjo? Jis mėgsta maudytis. Jis jau išmoko plaukti. Smagu šitokį vakarą, kai Medvedenko čia pat, ir nebaisu nuskęsti. Kitą kartą jis mautų pro pomidorus, baklažanus ir nendres pirmas – kaip strėlė. Dabar...

Martynukas atsigrįžta ir eina atgal į sodus. Pakraštiniis sklypas tuščias, aplinkiniai taip pat. Juos turbūt saugo vaikai, jie tebesimaudo. Martynukas perlipa žemą pinučių tvorelę, jis praskleidžia užkabintą ant palapinės purviną skudurą. Viduje kvepia sudžiūvusiu šieniu, vasariniais obuoliais, guli sausos duonos riekė, užlopytas palaidinukas ir suskilęs molinis puodelis. Martynukas įslenka vidun ir angą dengiantį skudurą atlenkia taip, kad pro plyšį galėtų matyti grįžtančius nuo upės. Paskui atsėda ir atsiremia į žemę alkūnėmis.

– Aa, oo, laikyk, – atskrenda nuo upės, tamsiame palapinės kampe zirzia bitė, pro angos plyšį veržiasi oro srovė. Ji kvepia vakaro drėgme, ir truputį svaigsta galva.

– Laikyk, lai-kyk! – jau iš toliau atklysta šauksmas nuo upės, ilgas šauksmas atsidaužia medžiuose, ir liūdnas „i“ dar skamba ausyse, nors žodis prieš valandėlę užgeso. Vėl tylu, vėl zirzia paklydusi bitė, kol lengvas šlamesys nustelbia jos virpantį toną. Tarytum kas siūbuotų medį. Martynukas pašoka ir atsargiai iškiša nosį pro purviną skudurą. Gal kas eina iš kaimo pusės? Jis jau išlenda iš palapinės ir jau nori sprukti žemyn, kai staiga pajunta žvilgsnį kairiajame smilkiny.

Už kelių žingsnių, po išsikerojusiu abrikoso medžiu, sėdi mažas, kokių penkerių metų, berniukas. Jis sėdi atsišliejęs į medžio kamieną. Jo geltoni plaukai garbiniuoti, akys šviesiai mėlynos, galvutė lyg iškirpta iš šventųjų paveikslėlių, ji – lyg angelo. Rudos kelnaitės ir švarūs, balti marškinukai dengia jo apskritą kūnelį. Berniukas įdėmiai žiūri į atklydėlį ir tyli.

Martynukas atsigauna. Sargelis mažas, nėra ko bijoti – nutaria jis.

- Ko tu čia sėdi?

– Saugau abrikosus, – atsako berniukas švelniu mergaitės balsu.

– Čia tavo sodas?

– Mano.

– Aha. O ką tu judinai, kai aš buvau palapinėje?

– Purčiau šaką. Vienas abrikosas nukrito. Štai.

Berniukas laiko rankoje geltoną, prinokusį, minkštą ir pūkuotą vaisių. Gal suduoti jam per veidą? Įdomu, kaip jis verks. Berniuką Martynukas mato pirmą kartą.

– Tu pažįsti mane?

– Ne.

– O mano tėvus?

– Ne.

– Kvailas tu. Kas norės, tas ir valgys tavo abrikosus. Irgi sargas!

Martynukas įžūliai eina pirmyn. Jis karingai sustoja ties berniuku, bet šis neišsigąsta, nesikelia ir nebėga.

– Traukis! Dabar aš valgysiu tavo abrikosus, – piktai suraukęs kaktą ir kiek galėdamas žemesniu balsu taria Martynukas.

– Imk šitą, – ramiai sako berniukas ir ištiesia putlią rankutę.

– Imk, jis skanus, imk.

Puikus, didelis, apskritas vaisius uždengia sėdinčiojo delną, ir Martynukas sumyšta. Berniukas ramus ir geras. Martynukas pritupia.

– Kas tu toks?

– Vaikas.

Berniuko akys juokiasi. Lūpos neprasiveria.

– Matau, kad vaikas. Kieno tu?

– Nežinau.

Jis atsako labai rimtai, lyg sakydamas pavardę.

– Kur gyveni?

– Čia.

– Tu nesibijok, nes gausi lupti. Kur tu kaime gyveni?

– Aš negyvenu kaime.

Jo akys žiūri tiesiai, šitaip nemeluoja – dingteli Martynukui. Abrikosas tebeguli ištiestoje rankutėje. Martynukas pastebi, kad vaisius kiek didesnis, kad jis palengva pučiasi. Abrikosas didėja, tuojau jis bus kaip obuolys. Keista, kad jis nenukrenta nuo berniuko delno. „Kodėl jis nekrinta...“ – nori paklausti Martynukas, kelia akis ir mato, kad už berniuko pečių styro balti sparnai, tikri angelo sparnai, piešiami šventuose paveikslėliuose.

– Tu turi sparnus?

– Taip.

– Tu angelas?

– Ne.

– Tu vaiduoklis?

Martynukui išdžiūva gerklė ir sumažėja širdis, lyg kas ją spusteltų. Berniukas nusišypso. Baltų dantų eilė sublizga rausvoje saulės šviesoje, ir Martynuko kūną nuplauna šilta ir raminanti srovė.

– Ne. Imk abrikosą. Jis tavo.

Vaisius nebedidėja. Didelis, kaip vasarinis obuolys, prašosi delne. Martynukas atsargiai, abiem rankom, ima švelnų ir kvepiantį abrikosą.

– Turiu jį suvalgyti?

– Taip.

Abrikosą Martynukas pakelia prie lūpų, išsižioja, jau nori kąsti, bet vaisius pats išnyksta burnoje, išgaruoja, ir tik svaiginantis kvapas kutena šnerves. Visa aplinkui kvepia. Kvepia ir tirpsta. Sulinksta išsikerojęs medis, tarytum jis būtų iš rūko. Dingsta erdvėje. Lyg degantis popierius susirango berniuko sparnai, ir jis pats virsta permatomu šešėliu. Ir kai Martynukas ranka nori paliesti šešėlį, kažkas baksteli jam į petį. Jis krūpteli, atsisuka. Šalia jo stovi Medvedenko.

KELIONĖ Į GATVĘ

Staiga sutemsta. Kai juodu pakyla į antrą aukštą, moteris sėdi prie lango, nejudri ir tamsi, kaip medis sode.

– Jau grįžote, – sako ji.

– Aš noriu miego.

– Nori valgyti?

– Noriu miego.

– Kas tau?

– Noriu miego.

– Jis prisivalgė abrikosų, – įsiterpia Medvedenko.

Moteris atsikelia ir apkabinusi Martynuką vedasi į gretimą kambarį. Medvedenko palieka prie lango.

„...Aš nespėjau nusikirpti ūsų, didelių ir rudų ūsų“, – galvoja jis, girdi, kaip rengiamas Martynukas, mato – melsvi akiračio kurganai išnyksta žvaigždžių šviesoje.

...Aš paliesiu jos ranką ir būsiu drąsus...

– Miegok ramiai, Nukai, – taria moteris, grįžta į kambarį, uždaro duris, sustoja.

– Jis nebesimeldžia.

– Praeis, praeis, Vera Aleksandrovna.

– Jūs kalbėjotės su juo?

– Jis nekalba. Jis pasiliko soduose, kai nuėjau prie upės. Grįžęs radau jį atsiklaupusį prie medžio.

– Aa, – atsidūsta moteris. Medvedenko eina, batai šlykščiai girgžda, jis sustoja, vakaro vėsuma pripildo kambarį, jis atsikvepia trūkčiodamas, lenkias, timpteli bato aulą, gal negirgždės. „Kokia pasiutusi vėsuma“, – galvoja Medvedenko.

– Jums nešalta?

– Ne. Sėskite, Uja Ivanovičiau. Deja, maža beturiu žibalo. Bet jums sušildysiu ant primuso arbatos.

– Nereikia. Dėkui. Tikrai nereikia. Tiesą sakant, esu apgavikas.

– Jūs?

– Taigi. Palovėje turiu du butelius žibalo. Neatnešiau.

– Suprantu. Jūs nutarėte taupyti.

Medvedenko klausosi balso nuo durų ir nesupranta, ar jis tyčiojasi, ar juokauja.

– Ne. Aš... Gal atsisėsite, Vera Aleksandrovna?

Dvi kėdės stovi greta. Ji atsisės, ir jis šalia, ir palies jos ranką, ir ji neištrauks rankos, ir jis išdrįs, ranką, ranką, ranką... Kad tik negirgždėtų batai!

– Jūs tikrai nenorite valgyti? Turiu puikios ikros iš baklažanų. Užtepsiu storai. Jūs turite valgyti. Jūsų skruostukai įdubę.

Medvedenko girdi, kad ji juokauja.

– Dėkui. Gal vėliau. Sėskite, prašau jus, Vera Aleksandrovna!

Jo balsas svetimas, jis kalba sausa gerkle ir labai nori arbatos. Moteris prieina, sėda ir laukia. Jis sėda šalia, ne, batai kaip reikiant. Žvaigždėms blykstant, jis mato jos ilgą ranką ir ištiesia savąją ir jaučia – pirmą kartą gyvenime dreba jo pirštai.

– Gražios žvaigždės, – sako jis. Jo ranka pakimba ore.

– Nemėgstu žvaigždžių. Mėgstu saulę.

– Saulė neblogai.

Medvedenko staigiai atsistoja, kėdė sugirgžda, jis eina ir užkliūva už spintos. Sena spinta cypteli lyg kačiukas.

Moteris juokiasi. Švarus juokas prarėžia sutemas, ir Medvedenko pajunta – garsas gali šviesti.

– Kodėl jūs juokiatės, kodėl jūs juokiatės? Nereikia, Vera, nereikia.

Dabar jis prašo tenoru, nepaiso savo gražaus, žemo balso, ir moteris nebesijuokia, sugrįžta sutemos, ir Medvedenko eina prie moters, paima jos ranką ir ramiai sako:

– Aš jus myliu, Vera.

Ir, kadangi ji neištraukia rankos, tęsia:

– Pasilikite čia. Pasilikite su manimi. Žinau, esu negražus, esu nepatrauklus, ne per daug protingas. Amžinas mokytojas – štai ir viskas. Aš ukrainietis, Vera. Grynas ukrainietis – chocholas. Tikiu, man pasiseks išlaviruoti. Kruviniausi laikai praeina. Mes sutvarkysime juos. Mes kantrūs ir gudrūs. Mes laimėsime laisvę. Tada čia bus puiku gyventi, Vera. Nevažiuokite į tolimą Lietuvą. Pražūssite. Pasilikite su manim, gerai, Vera?

Ir jis atsiklaupia ir bučiuoja jos ranką, ir moters ranka glosto jo šiurkščius kirptus plaukus. Kai ranka sustingsta, ir Medvedenko pakelia galvą, kieme pykšteli šūvis, ir aštrus, vyriškas balsas rėkia:

– Aš tau išdaužysiu snukį, kekšee! Stok, sakau. Laikykit, draugai!

Daug žingsnių trepsena gatve, pykšteli dar keli šūviai, pasigirsta moters riksmas.

Staiga viskas nutyla, prabudęs Martynukas įbėga į kambarį, Vera puola prie jo, pakelia jį ant rankų ir greitai sako:

– Nebijok, Nukai, nebijok. Kareiviai žaidžia. Jiems nuobodu, jie dieną išsimiegojo ir šaudė tyčia, ir šaukia tyčia. Eime gulti, mažutėli. Labanakt, Ilja Ivanovičiaus. Išėikite.

Ji supa Martynuką ant rankų, išneša kaip kūdikį. Medvedenko perbraukia ranka suprakaitavusią kaktą ir išėina.

– Ne, ne, būtų didžiausia kvailystė! Mickevičius, kažkoks Mickevičius. „Mes vežame tik lenkus“. Ir aš pradėjau kalbėti lenkiškai. Tada jis suminkštėjo. Aš juk neblogai kalbu lenkiškai. Žinoma, caro rublius jis paėmė. Transportas išėina po savaitės. Bet reikia sėdėti Taganroge ir laukti. Mes važiuosime pro Charkovą. Atsimeni, Vera, labai graži stotis. Dar mūsų laukia formalumai Minske. Vis dėlto iš Minsko, manau, nebesugrąžins. Ką tu čia painioji, Vera?

Vileikis smailiu keliu bado lagamino dangtį. Vera riša antklodes ir pagalves plonais pirštais. Pirmieji saulės spinduliai jau šliaužia langų rėmais, nuo stepių kyla mėlynas rūkas, kitame kambary ant nuogų lovos spyruoklių miega Martynukas. Apačioje prunkščia arklys, ir vyriškas balsas jį ramina.

– Stovėk, ilgakoji, vis tiek avižų negausi. Baigta, sakau tau, baigta.

– Greičiau, Vera, greičiau. Man nesmagu, žmogus laukia. Keturiasdešimt varstų stepėmis. Ne juokai, Vera. Ar jau baigėi?

Jis išsitiesia geltonas, judrus, nervingas.

– Nemoki rišti. Duokš man.

Jis apkabina ją per liemenį, ir Vera išslysta iš jo rankų.

– Išė-ak...

Mėlynas rūkas kyla į viršų. Saulės spinduliai pjausto erdvę rausvais ašmenimis. Martynukas knarkia

uždara burna, ir Verai atrodo, lyg ji iš lėto smaugia nematomos rankos. Vileikis, sulinkęs po didžiuliu ryšuliu, sunkiai lipa girgždančiais laiptais žemyn.

– Iša-ak, – ištaria ji. Kylantį rūką sugeria smegenys. Smegenys juda, ji aiškiai jaučia, kaip jie pamažu verčiasi viršugalvyje.

– Jau keturios, – sako balsas apačioje.

...Atvažiavo vyras, jau keturios, – sako kažkas, vyras gali, kada tik nori, smegenys karšti, jie garuoja, Medvedenko, kur tu, Medvedenko, prikelsime Nuką, išgersime arbatos, eisime pasivaikščioti, tegul jis važiuoja sau, man negerai, negerai man, Šventoji Dievo Motina, negerai, kaip man negerai, aš šoksiu pro langą, duokite man arklį, baltą tėvo arklį, klj, klj, klj, klj, aš noriu namo, ooo, o...

Kai Vileikis įeina į kambarį ir ima du lagaminus, ji sako:

– Aš nevažiuosiu.

– Ką?!

– Jūs keliukite, jūs važiuokite. Aš josiu atgal.

– Klausyk, Vera...

– Tylėk! Tylėk, tu... paukšti. Žinai, kas tu? Nežinai? Tu geltonas paukštis.

Vileikis pakelia lagaminus, vėl pastato. Perbraukia abiem rankom plaukus. Nutveria ant stalo gulinčią skrybėlę. Užsimauna ją.

– Vera, – ištaria pro dantis.

Gatve eina Medvedenko. Jo batai dulkinai, jo veidas apžėlęs barzda. Jis negalvoja. Jis teturi akis. Jis ištisą naktį vaikščioja gatve ties mokyklos namu. Dvidešimt žingsnių pirmyn, dvidešimt žingsnių atgal. Jis stabtelėjo ir prisišliėjo tvoros, kai Vileikis ir dar kažkas atbildėjo vežimu.

Paskui žiūrėjo, kaip Vileikis antrame aukšte uždegė žvakigalį ir pradėjo rengtis. Išgirdo, kaip prie lango pasakė: „Supranti, mes su Anupenko nutarėme grįžti. Geras vyras Anupenko. Migtels porą valandų, pakeis arklį ir... Ryte ketvirtą išvažiuojame, Vera. Aš persirengsiu ir pradėsime dėtis. Renkis, Vera.“ Šalia stovėjo naktiniais marškiniais moteris, kurią Medvedenko mylėjo. Pro naktinius marškinius jis matė kūną. Tada Vileikis uždarė langą. Ir užtraukė užuolaidas. Medvedenko nuėjo į sodą ir pradėjo vaikščioti. Dvidešimt žingsnių pirmyn, dvidešimt žingsnių atgal... Kol pabalo dangus ir oras prisisunkė rytmetinės miglos. Jis atsisėdo ant akmens ir sėdėjo. Visai prašvito, nežinia kelintą kartą sugiedojo gaidžiai, ir atvažiavo Anupenko. Jis peržengė išlūžusią tvorelę ir nuėjo gatve namo. Ir kai pamatė baltą sieną, lentynėlę prie durų su tvarkingai sudėliotais moliniais puodais, apsisuko ir grįžo atgal.

– Aš noriu namo, – sako Vera.

Medvedenko stovi nusitvėręs durų ir žiūri Vileikiui į akis. Kambarį nebėra daiktų. Tik baldai ir žmonės.

– Aš noriu namo, – kartoja Vera.

– Kvailas reikalas, – numykia Vileikis.

Medvedenko prieina. Jis mato virpantį gurklį ir neramias akis.

– Palikite ją čia.

– Ar jau? – prislopintu balsu šūkteli žmogus apačioje. Vileikis nususuka, eina į kitą kambarį ir purto Martynuką. Šis šokteli ir trina akis. Nusišypso.

– Ar jau važiuojam, tėti?

– Važiuojam, Nukai.

– Man linksma, tėti.

Vileikis suspaudžia Veros kybančią ranką aukščiau alkūnės.

– Eime, Vera.

– Važiuojam, mama!

Vera ištiesia kairiąją ranką. Medvedenko lenkiasi ir bučiuoja šaltus pirštus.

– Sudiev, Vera Aleksandrovna.

– Sudiev, Ilja Ivanovičiau.

– Sudiev, Medvedenko. Ačiū už viską.

– Sudiev, Vileiki.

Ir Vera eina tebelaikoma Vileikio aukščiau alkūnės, ir Martynukas eina paskui stebėdamasis, kad dideli žmonės tyli kaip nusikaltę vaikai.

– Sudiev, pone mokytojau, – sako jis linksmi priė durų, bet Medvedenko neatsako.

Kambary palieka baldai ir žmogus. Apačioje prunkščia arklys, girgžteli netepti vežimo ratai.

– Išvažiavo, – sako Medvedenko. Priešais stovi išsižiojusi rūbų spinta. Lengvai siūbuoja atviros durys ir pamiršta pakaba. Ant stalo guli duonos pluta, pomidorų likučiai. Kvepia dulkėmis.

– Išvažiavo, – sako dar kartą Medvedenko ir susemia saujon rudus ūsus.

Salto mortale

Jie išrikiuoti kieme, prie sodo tvoros. Anupenko, Vileikis, Martynukas, Vera. Jie išrikiuoti ne pagal ūgį. Anupenko – žemas vyrukas piktų veidu, apibarstytu pagal nosį didžiuliais šlakais. Jis susiraukęs, tarytum uostytų citriną. Prieš jį kabo pro tvorą nusvirusi šaka, ir lapai uždengia karo komisaro veidą. Anupenko mato sučiauptas lūpas. Tokios lūpos būdavo Danilovskoje dvarininko, kai tas išeidavo iš rūmų prasivėdinti ir pabarti tinginių chocholų. „Ko jis tyli, šitas siauralūpis, kad jam ragana pro tarpkojį pranertų“, – klausia save Anupenko. Vileikio dešinioji koja virpa. Kairioji atmesta į priekį, ir todėl Vileikis stovi išdidžiai. „Mama!“ – šnabžda Martynukas įsistebeilijęs į tėvo koją. „Tss“, – atsako Vera, sublizga siauras dantų ruožas ir dingsta.

Saulės galva dar už tvartų, bet į stogus jau įsikibusios raudonos rankos.

„Jo veidas kaip tų karininkų, kurie sekiojo mane prie pensiono vartų“, – dingteli Verai.

„Mes lietūūūviai, lietūūūviai, lietūūūviai“, – mintyse kala Vileikis ir tyli.

Raudonarmiečiai tebemiega vežimuose. Tik šalia karo komisaro stovi keturi. Tie patys, kurie vaikštinėjo gatve ir nutvėrė arklį už apynasrio. Vienas iš jų žiovauja, likusieji bando stovėti ramiai, atsirėmę šautuvais.

– Taigi, – pagaliau taria komisaras.

– Pone komisarai... – išsprūsta Vileikiui.

– Jūsų dokumentai.

Vileikis ištraukia iš šoninės švarko kišenės storą voką. „Ar man priėti, ar jis pats“, – galvoja Vileikis. „Dabar Antanas panašus į Lermontovo statulą“, – galvoja Vera. „Velniai mane trenkė, Mykolai Stebuklingasai, pasigailėk“, – galvoja Anupenko. „Man šalta“, – galvoja Martynukas. „Teks žiauriai, ką darysi, teks žiauriai“, – galvoja karo komisaras Vasilevskis. „Sterva“, – galvoja žiovaujans raudonarmietis. Ir likusieji trys nieko negalvoja, o nori miego.

Komisaras prieina prie Vileikio, ima voką ir pradeda sklaidyti dokumentus. Jis žvilgteri į žiovaujantį ir tyliai sako:

– Bėga į Lietuvą.

– Šitaip, – abejingai sušlepena tas lūpomis. Jis užvertęs galvą į viršų. Jo žydros akys klaidžioja danguje.

Gelsva barzdelė atsikišusi į priekį. Kepurė užmauta ant kaktos, skudurinė penkiakampė vos besilaiko, ir rausvas veidelis simpatingas.

– Gražus rytas.

Vasilevskis pakelia ploną antakį. „Svolačius, jau pradėjo savo.“

– Jis turi leidimą važiuoti į Minską, drauge Petrovai. Jį išgavo aplinkiniu keliu Taganroge. Bet nėra atsiklausęs vietinio komendanto... Tuo būdu ponas Antanas Vileikis – dezertyras.

– Neblogai suformuluota. O šitame sode daug persikų, – svajingai sako Petrovas, judindamas šnerves.

– Reaguok, – prideda.

– Kaip?

– Kodėl klausai?

– Tu partietis.

– O tu – karo komisaras.

– Aš temoku kariauti.

– Šitie priklauso karo sričiai.

– Sušaudyti?

– Reaguok.

– O šeima?

– Buržuazinė sėkla.

Vasilevskis sudrasko pirmąjį popierių.

– Ką jūs! – sušunka Vileikis.

– Tylėk!

– Mėgstu persikus, – dar svajingiau sako Petrovas.

Gretimuose vežimuose prabunda raudonarmiečiai. Suveltos galvos ir geltoni veidai išnyra iš šieno ir šinelijų mišrainės. Vienas išlipa iš vežimo ir, žiūrėdamas į Verą, nusišlapina. Martynukas nuleidžia galvą ir parausta. Komisaras paeiliui drasko popierius. Skiautės kaip dirbtinis sniegas teatre krinta prie pat jo kojų.

– Ką jūs! – dar kartą šūkteli Vileikis.

„Dieve, mano Dieve, kaip blogai, velniai tave griebtų, įkliuvome.“ Anupenko veidas pamėlsta, jis išpučia mėsingas lūpas, lyg laukdamas bučinio.

„Mes nevažiuosime, mes niekur nevažiuosime. Ateis Medvedenko ir paimsiu jį po ranka, ir mudu nueisime į stepes, iki Žaliųjų Kurganų nueisime, ir mudu atsigulsime žolėje, ir aukštai bus mėlynas dangus, ir jis laikys mano ranką, Medvedenko negražus ir geras.“

– Ko tu juokies, mama, kodėl tu linksma, mama? – klausia Martynukas ir neišgirsta atsakymo.

– Aš nebeturiu popierių... Drauge komisarai, jūs neturite teisės... – plonu balsu tęsia Vileikis.

– Aš juos sušaudysiu, – pusbalsiu sako Vasilevskis.

– Ar visus?

Petrovas paseilina smilį ir pabraukia juo spuogą sprande.

– Uodai sukandžiojo.

Ir vėl žiūri į dangų.

– Tu pasakei: buržuazinė sėkla.

– Pasakiau.

– Vadinasi...

– Vadinasi, veik.

– Žodžiai tokie yra. Geri žodžiai. Taip, ne. Supratai?

– Supratai, – atkartoja Petrovas ir ištraukia iš kišenės žiupsnį saulėgrąžų.

– Nori? – siūlo Vasilevskiui. Šis timpteli lūpas.

– Tau netinka saulėgrąžos. Tau tinka austrės, herojiškumas, prostitutės, persirengusios

gimnazistėmis, arba...

– Drauge Petrovai! – nukerta Vasilevskis.

Petrovas nusisuka nuo komisaro, eina prie artimiausiojo vežimo ir pasidalina saulėgražomis su gulinčiuoju vežime. Paskui pradeda žongliuoti. Saulėgražos skrenda į burną ir tuojau pat išskrenda lukštai. Petrovo akys užsimerkia iš pasitenkinimo. „Gerai aižo, kalės vaikas“, – gulintysis vežime žiūri į Petrovą gėrėdamasis.

– Kaip jums ne gėda, – skanduoja karo komisaras Vasilevskis.

– Kaip jums ne gėda, – dar garsiau, kad prabudę raudonarmiečiai girdėtų.

– Kai revoliucija laimi, kai reikalingi žmonės liaudžiai šviesti, šitai liaudžiai, kuri kovoja dėl laisvės, jūs, minkštakūniai inteligentai, sprunkate į buržuazinį pasaulį, jūs... – ir komisaras nebesuranda sakinio.

– Ura! – šūkteli Petrovas ir keletą kartų pliaukšteri delnais. Saulėgražos tebeskraidė. Gulintysis vežime lyg nusijuokia, lyg atsirūgsta.

Vasilevskis nervingai stveriasi revolverio makštis.

– Už revoliucijos išdavimą aš jus sušaudysiu. Ei, draugai, išsirikiuokit, – ir trys raudonarmiečiai tingiai barškina šautuvų užraktais.

– Aš neturiu šovinių, – sako vienas, kurio plaukuose priaugę pleiskanų.

– Te porą, užteks, – miaukteli jo kaimynas.

– Ir vaikiuką? Neišsiaiškinu, – sumurma aukštakaktis.

Žodis „sušaudyti“ landus ir spiegiantis. Dabar abi tėvo kojos virpa. „Jie mane užmuš, – supranta Martynukas. – Aš mirsiu ir būsiu nebegyvas.“

...Medvedenko veda, veda, karčiai – balti žaibai, bai, bai, mažutėli, prie laužo lieknakojis, ugnis raitosi, kojos mirga, tėvo arklys piestu ir... aš eisiu į sodą ir lauksiu, kol jis ateis ir palies mano ranką... aš jus myliu, Vera Aleksandrovna... Kaip vadinasi gražiausias tėvo arklys?..

– Mes lietūūūviai, – garsiai sako Vileikis. Kažkodėl jis iššvilpia raidę ū.

– Ką? – nesupranta karo komisaras.

– Jūs neturite teisės, mes nepriklausomos valstybės piliečiai, jus nubaus ir... jūs sudraskėte mano dokumentus, drauge komisare, be reikalo sudraskėte. Dokumentai kaip reikiant. Važiuokime į Taganrogą, aš viską išaiškinsiu. Suprantate, mes – lietūūūviai.

...Viešpatie Dieve, Viešpatie Dieve, Viešpatie Dieve, Šventoji Barbora Nukankintoji, pasigailėk, mažu išsisuks, vis dėlto mokytojas... šnabžda Anupenko.

– Jūsų procedūra išsivystys į tarptautinį konfliktą, – sviedžia Petrovas ir ištraukia iš kišenės naują saulėgražų žiupsnį.

...Aš būsiu nebegyvas, o Vaska juoksis, ir saulė švies, mane paguldys šalia Murksos, o mano siela...

– Mama, dabar mes eisime į amžinuosius sodus. Į mėlyną dangų, pas Poną Dievą, ar ne, mama? Aš nebijau, mama, tu pasakyk dar kartą, ir aš nebijosiu...

Bet motina nusisuka nuo jo ir eina pagal tvorą, stabteli, surinka „Iša-ak“ ir kilsteri ranka sijoną, kad galėtų bėgti, ir pradeda bėgti, ir persiko medžio šakos brauko jos veidą.

– Na, – murmteli Vasilevskis artimiausiajam, kurio galvoje pleiskanos. Šis nusikeikia ir iššauna Verai į nugarą. Vera išskečia rankas ir krinta. Galva įsibeda į smėlį, smėlio dulkės tiksteli virš mėlynų plaukų ir apibarsto juos. Nuo staigaus kritimo užsiverčia sijonas, matyti rausvas apatinukas su mezginiais, tarytum išsuktos kojos, pilkoje kojineje skylė, ankštai suvarstyti bateliai.

Ir Vileikis stveria Martynuką ant rankų ir prispaudžia prie krūtinės. Berniuko batai atsimuša į jo kelius. Berniukas dreba. Jo vyzdžiai juodi kaip skylės šautuvų vamzdžiuose. Ir tėvas kelis kartus giliai atsikvepia, ir jo gurklys nebevirpa, ir sunkūs padai tvirtai įsirėžia į smėlį, skruostuose įsitempia pailgi

raumenys, rausvos kraujo monetos išneria geltoname veide. „Tėvas turi paprastai numirti, toks įstatymas, nepaprastai paprastai, toks yra įstatymas.“

Ir Antanas Vileikis sako taisyklingai ir ramiai:

– Mes – lietuviai, o jūs – niekšai, jūs – paskutinės šiukšlės, jūs žudote moteris ir vaikus. Tęskite, jūs, prakeiktos dvėselėnos.

Bet dabar Martynukas daužo kumštėmis tėvo krūtinę ir rėkia:

– Aaaa.

Ir rėkdamas supranta, kad motina guli ir jis tuojau gulės, o į dangų reikia pakilti, skristi, skristi, nevalia gulėti ant žemės, jei nori matyti patį Poną Dievą. Ir jis karstosi aukščiau, stveriasi nuširusių tėvo plaukų, užkelia vieną koją ant tėvo peties, ir karo komisaras Vasilevskis ištraukia revolverį iš makšties ir keturis kartus spusteli gaiduką. Martynukas nuslysta nuo peties, apsiverčia ore ir krinta, o ant jo minkštai ir plastiškai susmunka Vileikis.

„Tai panašu į cirkinį salto mortale“, – dingteli Vasilevskiui.

– Pribaikite šitą, – ištaria, pasisuka ir eina namo linkui. Jis eina ir girdi, kaip Anupenko rėkia:

– Jūs kekšės, išmatos, kekšės!

Jis eina ir girdi tris šūvius. Jis eina ir mato kopėčias, buką, pienes, priebutį, pintą kėdę.

Petrovas tebetraiško saulėgražas. Petrovas elastingais žingsniais prisiartina prie Veros, apverčia ją, pasižiūri, atsigrįžta ir sako gulinčiajam vežime:

– Iš tikrųjų neblogos krūtys.

Šis lyg nusijuokia, lyg atsirūgsta. Byra saulėgražų lukštai iš Petrovo burnos, ir vienas prilimpa prie Veros skruosto. Lukštas panašus į „muselę“, kurią lipindavosi markizės. Tada Petrovas pasilenkia ir rūpestingai surenka Vileikių šeimos dokumentų skiautes.

– Aš tau pasakiau: buržuazinė sėkla. Šitie popieriai ir sušaudymas – viena iš grandžių. Aš sunaikinsiu tave. Sterva.

Tais pačiais elastingais žingsniais jis grįžta prie vežimo. O saulė pritraukia spinduliais – rankomis savo raudoną galvą ir pro stogus pasižiūri į kiemą.

Medvedenko sėdi suėmęs į saują rudus ūsus. Bunda musės, šliaužia sienomis ir bando skristi. Kai viena nutupia ant stalo, jis atgalia ranka nubraukia valgio likučius.

...Dabar mažytis vežimas slenka stepėmis. Kvepia ramunės, Vera apkabinusi Nuką. Nesąmonė. Ji išbraukė mane. Nebėr manęs, nebėr...

Jis girdi šūvius, ir jam vis tiek. Atsikelia, nes šūviai kaip laikrodžio dūžiai. Laikas eiti. Namu. Skusti barzdą. Praustis. Virtis valgyti. Užmiršti. Laikas gyventi.

Juodu susitinka priebutyje. Vasilevskis tebelaiiko revolverį rankoje.

– Ilja.

– Kolia.

Du jaunystės draugai žiūri vienas į antrą ir neištisia rankų.

– Gal įsikiši revolverį į makštį, – sako Medvedenko.

– Gal reikės ir tave?

– Tuo tarpu paslėpk.

– Tu stebies, kad aš šita uniforma?

– Nesistebiu. Nėra kuo stebėtis.

– Teisingai. Mus seminarijoje apgaudinėjo. Tu čia gyveni?

– Ne. Aš čia mokytojauju.

– Legaliai?

– Žinoma. Gal nori pasižiūrėti mano laikinį liudijimą? Šią savaitę aš jį rodžiau penkis kartus per

dieną.

– Noriu pasižiūrėti tavo liudijimą.

Ir Medvedenko ištraukia apiplyšusią piniginę, o Vasilevskis įsikiša revolverį į makštį.

– Kaip reikiant, – sako jis netrukus.

– Gal turi degtinės?

– Galiu gauti kaime.

– Šį vakarą mudu nusigersime. Jei man pasiseks nusikratyti Petrovu...

– Kuo?

– Petrovu. Eiliniu raudonarmiečiu Petrovu, kurs laiko mane žnyplėse. Mudu paskutinį kartą matėmės Kijeve, Pirklių sode, juk taip?

– Taip. Tada dėvėjai kitą uniformą.

Vasilevskis atsisėda ant priebučio laiptelio, beveik toje pačioje vietoje, kur sėdėjo Vera.

– Gnilovskoje mačiau senį lotynistą. Jis stovėjo eilutėje ir laukė muilo. Apsimečiau nepažįstas... Sulinkęs mudviejų lotynistas. Kosi. Ir akys nebe tokios. Jis buvo kaltas, kai mane išmetė už mergas. Kas iš to dabar? Mudu nusigersime šiandien, Meškine.

– Ar tiesa, kad Sibire stipriai laikosi Kolčakas?

– Kodėl klausai?

– Gal tu geriau informuotas?

Vasilevskis suglebęs sėdi ant laiptelių ir žiūri į sodą. Jo ranka ropoja apskritutis voras.

– Aš niekur nepabėgsiu, Meškine. Jeigu čia ateis Petrovas, tu manęs nepažįsti.

Jis atsargiai ima vorą ir deda ant cemento.

– Eik eik, laime, eik. Ar šitame name yra kas nors.

– Ne. Kiemsargis gyvena priestate.

– Aš šituo, – ramiai ir ryškiai sako Vasilevskis, pabraukdamas pirštais per makštį, lyg makštis būtų gitara, – aš šituo keturis vaikus, taip pat karininkus, tiesiai į kaktą. Malyškinas sušuko: „Aš šiku ant tavęs!“ ir sugniaužė kumštis lyg teatre. Kodėl jie visi bijo bailiai numirti? Selo Morozovskoje mes šaudėme kas penktą.

Aš tokią Anę. Miegojau su ja dvi nakti. Ji norėjo nusingauti, bet pavėlavo. Į krūtų tarpą kulką suvariau. Seilės tekėjo smakru, o tarp krūtų tekėjo kraujas. Kartais labai lengva, Meškine, pasirinkti gyvenimą.

– Tu tiki jais?

– Aš koviausi Denikino pusėje, ir jie paėmė mane nelaisvėn. Jiems trūksta specialistų. Vienas iš mano buvusių kareivių fronte pažino mane. Tada aš supyliau keturis draugus ir vėl pradėjau gyventi.

Jis atsikelia ir nusivalo sėdynę.

– Aš įsakysiu lavonus užkasti, Meškine, ir grįšiu pas tave. Tu suieškosi gerokai degtinės. Mudu nusigersime ir prisiminsime seminariją, Olgą, Leną, senus batus, kuriuos tu pardavei žydui.

– Kokius lavonus? – Medvedenko atsikelia.

– Šiandien man pasisekė. Sunaikinome dezertyrus. Dėkui Dievui – ne rusai. Lietuviai kažkokie.

Medvedenko bėga kiemo linkui, nevikriai mesdamas atgal kojas. Lyg moteris.

Romantiškas finalas

Praeina diena. Šituo vasaros laiku dienos panašios viena į kitą, nes į Selo Petrovskoje dangų neužklysta nei debesys, nei vėjas. Saulė svilina, ramunės gelsta stepėse ir lūžta aukšta žolė. Naktimis Mijuso dugne šliaužioja dideli ir riebus vėžliai, šią vasarą apščiai lavonų Mijuse. Tolimieji kurganai pamėlsta po saulėlydžio, o akacijų lapai nusvyra ir velniškai kvepia abrikosais.

Pakrantėse ajeruose liūdi dvi susenusios undinės. Jos nebegali vilioti jaunų vyrų, jos nebeturi dantų ir žvynai jų uodegose nebežvilga. Vėžiai suėda puikiausius vyrus, ir undinės verkia, jos mirs netrukus, dvi paskutinės Ukrainos undinės.

Kai nuo upės kyla ūkanos, sodais eina mažas berniukas (jo galvutė lyg iškirpta iš šventųjų paveikslėlių) ir laiko rankutėje sultingą vaisių.

– Šiandien aš jsiūlau abrikosą, – šneka jis švelniu balseliu, o jo skruosteliai rausvi.

Ir kada visa apimsta, ir mėnuo sukrevėja virš stepių – pragysta lakštingala, aitrus drėgmės kvapas įsisiurbia soduose, o vienoje palapinėje numiršta labai senas ir visų užmirštas ukrainietis, kurio vardas – Gricko Geležinis. Jis numiršta, pasidėjęs po galva obuolių maišą, obuolius jis prisiskynė šį vakarą.

Dabar iš žvaigždžių byra milijardai šviesos metų ir prisiglaudžia medžiuose, šiaudiniuose stoguose, ant kaukiančio šunies nugaros, ant Medvedenkos pečių. Jis kaukši kieme plaktuku, jis sukala lentas, tai bus karstas, jos karstas. Ji guli kambaryje ant stalo ir žibalinė lemputė dega prie veido, nes Medvedenko neturi žvakių.

Raudonarmiečiai vaikščioja gatvėmis, jie ieško merginų, jie švilpauja:

„Ech, šaraban moj, ech šaraban.“

Ir paskui viskas būna kaip ir visuomet. Po nakties ateina diena, ir teka kasdieninė saulė.

Kurganai artėja. Labai seniai užšalo vingiuotos bangos. Labai seniai išdžiūvo žolės, ir ramunės kvepia, ir riebų juodžemį išverčia vežimo ratai. Senas arkliukas kinkuodamas tempia vežimą. Saulė čia pat, viršuje, ji apšviečia dviejų dienų Medvedenkos barzdą, pūlius arkliuko akyse, baltą, kiek kreivoką karstą. Po ratais šiurena žolė, šiurena, šiurena, dvi kregždės praskrenda staigiais brūkšneliais, žolė šiurena labai seniai, ir juodu keliauja seniai, viskas buvo labai seniai, amžiną atilsį duok mirusiems, Viešpatie, pasigailėk jų vėlių, neatstumk, priglausk. „No, no“, ir arklys pakreipia į šalį galvą, tarytum klausosi, ir vėl kinkuoja tokiu pat žingsniu – pirmyn. Ji gulėjo ant stalo nuoga, ir Medvedenko šlapiu rankšluosčiu ištrynė ją visą, ir apskrita žaizda juodavo nugaroje, ir pabučiavo sustingusius spenius, speniai sustingę kaip kurganai, ir išgelbėk jų vėles nuo pragaro, ir atleisk jiems jų nuodėmes, ir prikelk juos paskutiniąją teismo dieną, tegul sueina Juozapato pakalnėn. Vienas kryžius, antras kryžius, trečias kryžius, ten, ant aukščiausiojo kurgano – akacijų giraitė, ir iš šaltinio upeliūkštis, čiurkšlės teka, rieda per žalius akmenis, ir akmenys virpa. Jeigu tie raudonarmiečiai nešūkautų nepadoriais žodžiais ir nepabustų Nukas, bet tai buvo labai seniai, visados taip buvo, ir visados taip bus iki paskutiniojo teismo dienos, ir vėliau bus kurganai, žolė, karstas, ant amžių amžinųjų. Amen.

Medvedenko mojuoja botagu, bet arklys nebijo. Medvedenko čiupteli šalia karsto gulintį kastuvą, ne, jis tebėra, neiškrito, Vera, mano Vera, mylimiausioji.

Jam reikėjo eiti kartu, palydėti, jeigu jis sutiktų Kolią – jie iškeliautų, tik, ar ne vis tiek, vis tiek, jų nebėra ir nebus, o dabar ji gulėjo pas jį ant stalo kiaurą naktį, Vileikį ir Nuką jis užkasė sode, o ją palaidos aukščiausiam kurgane, prie pat šaltinio, kokia švelni jos oda, Dieve mano, Dieve.

Vienas kryžius, antras kryžius, trečias kryžius, jis tuojau užmigs ant karsto, po velnių, kaip šlykščiai kepina saulė.

Medvedenko nušoka nuo karsto žemėn, bumpt, jis eina greta, jis iškėlė lempą ir labai nenorėjo užspausti vokų, tai buvo labai seniai, vakar, negera būti vienam stepėse, kada šitaip kaitina saulė.

Arklys sustoja, nestovėk tu, asile, dar reikės kopti aukštyn, arklys žvengia, bando stoti piestu, jis kramto pavadžius, drimba putos, dantys išklibę ir geltoni, Medvedenko tvoja botagu, arklys atsistoja ant paskutiniųjų kojų, vos neapverčia vežimo, ir Medvedenko nutveria jį už brizgily ir lupa botago kotu tiesiai per snukį, kol arklio akyse – kraujas ir išgąstis. Arklys žvengia švokšdamas, jis neina tolyn. Medvedenko nusitveria už rato stipinų, po velnių šita saulė, ji išves iš proto. Dabar arklys nurimsta, mes nenuvažiuosime iki vakaro, mes niekur nenuvažiuosime.

Saldus ir troškus kvapas sklinda iš blogai sukalto karsto, arklys neišlaiko, trukteli vežimą ir pasileidžia risčia. Medvedenko krinta žemėn, pro akis vingteli žalias driežas, žolės stagarai subraižo veidą, jis surinka, atsikelia, bėga paskui.

Mažas arklys, mažas vežimas, mažas žmogus, kurganai artėja, o kaip velniškai kepina saulė, mes nenuvažiuosime iki vakaro, mes niekur nenuvažiuosime.

Galas

Antanas Škėma, *Saulėtos dienos*, Vilnius: Baltos lankos, 2002.